

Men om det inte vore för människan hade
det sannolikt funnits elefanter i Skåne ...

SÖREN FAURBY SIDAN 28

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

GUJournalen

OBEROENDE TIDNING FÖR MEDARBETARE VID GÖTEBORGS UNIVERSITET/#4 OKTOBER 2018

KRIG OCH DÖD

MICHAEL AZAR TAR SIG AN MÄNNISKANS ÖDE

NYHETER

Hbtq-utbildning för
200 000 kronor

REPORTAGE

Morgondagens
medicinska framsteg

REPORTAGE

Martin Fritz blir
jubeldoktor

Visionen – en gemensam angelägenhet

En ordentlig omvärldsanalys ... kommer att vara nödvändig ...

Foto: JOHAN WINGBORG

HÖST ÄR DET dags att ta ett steg närmare en ny vision för universitetet. En ny vision ska tas fram som ersätter vår välkända Vision 2020, som jag vet föregicks av ett gediget arbete. Vision 2020 har alltså en viktig funktion i att tydliggöra universitetets roll i samhället och samhällsdebatten. Visionen fastslår vilken värdegrund vi vilar på och pekar på våra kärnvärden såsom universitetets oberoende, öppenhet och globala samhällsengagemang.

En ny vision behövs efter 2020 för att peka ut den långsiktiga inriktningen för universitetets utbildning och forskning. En vision lägger grunden för universitetens gemensamma prioriteringar och försäkrar oss om att universitetet står väl rustat för framtiden och lösningen av samhälleliga utmaningar.

HÖSTEN KOMMER ATT handla om att fastslå ramarna för vårt kommande visionsarbete. Hur ska arbetsformerna se ut, vad behöver vi för underlag i form av omvärldsanalys, jämförelser med andra lärosäten och annan fakta och kunskap. Under 2019 kommer sedan själva arbetet med att ta fram visionen genomföras. Den nya visionen ska beslutas av universitetsstyrelsen innan årsskiftet 2019/2020. Under 2020 har vi sedan tid att implementera den nya visionen, inför att den träder i kraft den 1 januari 2021.

Världen förändras i snabb takt och vi behöver försäkra oss om att universitetets framtida

vision både slår fast universitetets traditioner och värdegrund men också är relevant och användbar i dagens och framtidens samhällskontext. En ordentlig omvärldsanalys kring faktorer som påverkar oss, nationellt och internationellt, kommer att vara nödvändig men även en analys av våra egna förutsättningar och styrkor jämfört med andra lärosäten kommer vara viktig.

NÄR DET GÄLLER arbetsformerna är jag mycket angelägen att hitta former som möjliggör ett brett engagemang i verksamheten. Universitetsledning, dekaner och prefekter kommer att vara med och sätta ramarna för processen och arbetsformerna under hösten. Vi vill hitta arbetssätt som gör det möjligt för våra medarbetare och studenter att engagera sig och bidra. Även om jag är medveten om att inte alla jublar över möjligheten att delta i dessa aktiviteter så är motsatsen otänkt. Ett visionsarbete måste bygga på brett engagemang, annars blir det en oanvänd skrivbordsprodukt, utan relevans. Det är min avsikt och ambition att vårt kommande visionsarbete ska vara en gemensam angelägenhet för hela Göteborgs universitet.

EVA WIBERG

RED Hösten är tillbakablickarnas tid

FÖR EN TID SEDAN nåddes vi av nyheten att Arvid Carlsson gått bort. Han blev 95 år gammal och var aktiv in i det sista. GU Journalen gjorde en stor intervju med honom i årets första nummer, vilket blev hans sista intervju. Med anledning av hans bortgång har vi bett hans nära kollega Elias Eriksson, professor i farmakologi, att skriva ett särskilt minnesord till GU Journalen. Han skriver att en lärdom av Arvids framgångar är att han alltid gick sin egen väg

och drev sin egen linje med skärpa och integritet, utan anpassning till rådande forskningspolitiska trender: "...hans insatser illustrerar även vilken betydelse det självständiga tänkandet har för vetenskaplig framgång..."

Tillbakablickar är ett tema i detta nummer av GU Journalen. Bland annat skriver vi om sinologen Bernhard Karlgren, som var rektor för Göteborgs högskola på 30-talet, om de kvinnohistoriska samlingarna som fyller 60 år samt också om

medicinaren Ernst Nyström som för åtta år sedan drabbades av en massiv stroke. Dessutom uppmärksammar vi det faktum att Martin Fritz, känd Göteborgsprofil, blir jubeldoktor. Trots sina 81 år är han i full färd med ännu en bok om Göteborgs historia.

Numrets profil är idéhistorikern Michael Azar som menar att historien är ständigt närvarande. Att det förflutna hinner ikapp oss, insåg redan de gamla grekerna. "De döda går igen på de levandes ben."

REDAKTIONEN

46

Martin Fritz, nybliven jubeldoktor.

UR INNEHÅLLET

NYHETER 04-23

- 04. Ingen forskningstid på kost- och idrottsvetenskap.
- 06. Bättre planering ger färre timanställningar.
- 07. Ännu ingen ny internationaliseringsplan.
- 08. Ny vision på gång.
- 09. Hbtq-utbildning gav nya insikter.
- 10. 200 000 för 20 timmars utbildning.
- 12. Kritik mot flyktingpraktik.
- 14. Utbildning för forskare i fält.
- 16. Snabbspår för nyanlända.
- 19. GU bland de 150 bästa i världen.

PROFILEN 20-24

- 20. Michael Azar intresserar sig för människans öde.

FOKUS 25-29

- 25. Ny undervattensfarkost går in under isen.
- 28. Djurens utbredning utan människan.

REPORTAGE 30-37

- 30. Ny forskning med 3D-printer.
- 33. SND utbildar etiopier.
- 34. Varför skriver forskare?
- 35. Bernhard Karlgren inspirerar än.
- 36. Ut ur Europa, in i Afrika.

FOLK 40-51

- 40. Debatt: Vegetariskt på menyn.
- 43. GU på Bokmässan.
- 44. Kvinnsam 60 år.
- 45. Minnesord: Arvid Carlsson.
- 46. Jubeldoktor Martin Fritz ser tillbaka.
- 48. Besök hos en av populärvetenskapens pionjärer.
- 50. Nytt om folk.

Forskningstid tas bort – personalen förtvivlad

På grund av en ekonomi i obalans har all internfinansierad forskningstid tillsvidare tagits bort på institutionen för kost- och idrottsvetenskap. Nu försöker professorer, docenter och lektorer hitta olika lösningar för att få fortsätta forska. Några söker sig bort från institutionen.

– **VI HAR DE SENASTE** sex åren ackumulerat ett strukturellt underskott inom forskningen på totalt 6 miljoner kronor. Det är en avsevärd summa och vi kan inte ha kvar det så. Vi måste dra i nödbromsen, säger Christel Larsson, ställföreträdande prefekt på institutionen för kost- och idrottsvetenskap.

Det innebär att ingen villkorad forskningstid tilldelas för höstterminen 2018. Tidigare har professorer varit garanterade 25 procents forskning medan docenter haft 20 procent och lektorer 10 procent, vilket ligger i linje med övriga institutioner på fakulteten. På senare år har dock institutionen drabbats

av växtvärk. Forskarkollegiet har mångdubblats.

– 2011 hade vi en professor på institutionen. Nu har vi sex professorer och nio docenter. Det innebär att 15 forskare istället för en ska finansieras.

LEDNINGENS BESLUT innebär också att externfinansierade projekt som kräver samfinansiering avbryts, till exempel ett större samverkansprojekt med Chalmers som finansierats av Tillväxtverket.

– Det är klart att ingen är glad för detta, men man reagerar på olika

helt

Ska institutionen överleva kan inte den bästa personalen försvinna, de som vill något, som producerar.

CLAES ANNERSTEDT

vetenskap, har sökt en tjänst på ett annat lärosäte.

- Om allt känns bra kanske vi stannar i Stockholm. Vi har varit här i sju år och ska man utvecklas inom akademien är det bra att röra på sig. Vi lämnar inte på grund av att forskningstiden försvinner, men det har gett oss extra motivation, säger Dean Barker.

Professor Claes Annerstedts lösning är annorlunda: han går i pension tidigare än vad han tänkt sig för att få fortsätta forska på institutionen.

- Jag har ingen lust att gå in och bara undervisa. Jag har fått emeritusstatus beviljad och kan fortsätta forska och skriva på mina egna villkor under ett år. Det finns massor av forskning jag vill göra, och i med att jag är ålderspensionär klarar jag mig ekonomiskt. Det här är ingen protest, utan en lösning. Det är ju fortfarande staten som betalar min lön, fast på annat sätt.

Samtidigt hoppas han att institutionen kommer att kunna finansiera forskningstid igen så snabbt som möjligt, helst redan i januari 2019.

- **SKA INSTITUTIONEN** överleva kan inte den bästa personalen försvinna, de som vill någonting, de som forskar och producerar. Definitions-mässigt är det ingen universitets-institution om man inte bedriver forskning, säger han.

Hans kollega, professor Agneta Sjöberg, är inne på samma linje.

- Det här får konsekvenser för vårt sätt att arbeta. Vi har ett system som bygger på att institutioner och universitet stödjer varandra. Peer-review av manuskript till vetenskap-

liga artiklar eller betygsnämnd vid disputation blir svårt att prioritera utan villkorad forskningstid. Den tid som finns kvar när undervisning och andra åtaganden är genomförda får jag helt enkelt prioritera åt egna publikationer. Om alla skulle göra så här faller ju hela forskarsamhället. Är detta tillfälligt blir kanske inte konsekvenserna så stora, men det vet vi ju inte. Fortsätter det efter hösten är risken stor att vi förlorar kompetens. De som är tidiga i karriären har inte råd att förlora tid.

Christel Larsson

Claes Annerstedt

SJÄLV TILLHÖR Agneta Sjöberg den stora del av forskarkollegiet som anställt efter 2011 och som kom till en institution som erbjöd forskningstid.

- Det finns visserligen inga skrivna avtal om villkorad forskningstid, men det var ju en viktig del av bedömningen när man tog sin tjänst. Så på något sätt känns det ändå som ett avtalsbrott.

SÅ HUR KOMMER det att se ut i januari? Frode Slinde, nyttillträdd prefekt, har inget svar på frågan förrän budgetarbetet för 2019 är klart framåt oktober. Från fakultetshåll säger dock dekan Åke Ingerman att han har svårt att se att den villkorade forskningstiden kan vara tillbaka på institutionen på samma sätt som tidigare redan nästa termin.

- En mindre mängd tror jag är rimligt, men man måste göra någon form av rekonstruktion av ekonomin. Då krävs tuffa åtgärder. Den enda vägen ut är att dra in mer pengar till extern forskningsverksamhet.

LARS NICKLASON

sätt. Många försöker fortsätta ändå. Det finns fortfarande möjlighet att bedriva forskning på kompetensutvecklingstid och främja forskningsverksamheten tillsammans med andra genom tilldelad mötestid.

DE FINNS DOCK de som valt andra lösningar för att få fortsätta forska. Docent Dean Barker tar i höst tjänstledigt ett halvår för att verka vid Gymnastik och idrottshögskolan i Stockholm.

Även hans fru, Natalie Barker-Ruchti, också docent är på institutionen för kost och idrotts-

Föreslår granskning av timanställningar

Timanställningar borde kunna undvikas genom bättre planering och uppföljning. Det menar den externe utredaren Olle Häggbom som dock inte tycker att anställda på timarvode är ett större problem. Men det behövs ett bättre centralt stöd, inte minst inom infrastruktur.

OLLE HÄGGBOM HAR på uppdrag av personalenheten gjort en översiktlig studie av timanställda vid universitetet, i en av raden av flera granskningar av anställningsprocessen vid Göteborgs universitet.

I utvärderingen har han slumpmässigt valt ut 3 institutioner och områdena infrastruktur och verksamhetsstöd inom Gemensamma förvaltningen. Totalt sett är timanställningar inget stort bekymmer och uppgår till mindre än 1,5 procent av lönesumman, cirka 60-70 miljoner kronor.

- Jag tror inte timanställda blir utnyttjade på universitetet, säger Olle Häggbom. Inget tyder på det. Användningen förefaller helt rimlig. I vissa fall helt nödvändig, särskilt när det gäller gästlärare. Det finns en naturlig förklaring till att lösa vakanser vid särskilda arbetstoppar, exempelvis i samband med terminsstart. Men om det handlar om återkommande uppdrag bör man tänka om och planera bättre.

GÄSTLÄRARE ÄR DEN vanligaste formen av timanställningar ute på institutionerna, men används i ganska liten utsträckning, visar Olle Häggboms utredning. Det är betydligt vanligare inom Gemensamma förvaltningen: korta vakanser inom vaktnästeri och lokalvård, tentamensvakter,

mentorer till studenter och inom restaurangverksamheten på Lyktan.

- Inom förvaltningen finns det större anledning till granskning. Glädjande nog har man börjat diskutera att tillsvidareanställa fler tentamensvakter för att minska beroendet men man har en del kvar att göra.

Att gå igenom behovet av timanställda borde vara en del av en självgranskning, menar han.

- Varje enhet bör granska sig själv tillsammans med de fackliga organisationerna som tycker att den här frågan är viktig.

Mikael Brisslert, ordförande för Saco-S, tycker det är bra att frågan har blivit genomlyst och får uppmärksamhet.

- Vi är i princip alltid emot intermittenta anställningar och ställer oss bakom kravet att alla anställningar vid GU ska utlysas och tillsättas i konkurrens baserat på förtjänst och skicklighet. Användningen av gästlärare i undervisningen ska hanteras restriktivt och endast om kompetensen inte finns inom myndigheten.

MIKAEL BRISSLERT påpekar att timanställningar är den sämsta formen av anställning och visar på en oförmåga att planera verksamheten.

- Istället borde man satsa på fler tillsvidareanställningar, vilket inte bara leder till större trygghet för medarbetaren utan skapar också luft i systemet. Med tanke på GU:s dåliga rykte hur vi har hanterat anställningar, bör vi föregå med gott exempel och följa de regler som finns, säger Mikael Brisslert.

Men även om det inte är ett stort problem borde man årligen analysera och utvärdera behovet av

Olle Häggbom

Med tanke på GU:s dåliga rykte hur vi har hanterat anställningar, bör vi föregå med gott exempel och följa de regler som finns.

MIKAEL BRISSLERT

timanställda, föreslår Olle Häggbom.

- GU är en stor organisation med ett centralt regelverk och med tanke på den långt gångna decentraliseringen finns en risk för olika tolkningar. Det är inte bra att lämna över ansvaret till var och en. Den centrala personalenheten borde tillsammans med HR-nätverket identifiera ett antal typfall av timanställda och gå ut med generella riktlinjer för både gästlärare och andra typer av vakanser. Då skulle man kunna spara en massa arbete och samtidigt lättare uppfylla lagens krav.

Men några särskilda insatser från centralt håll är inte aktuella i dagsläget, menar biträdande personalchef Tommy Christensen som delar utredarens slutsatser.

- FRÅGAN ÄR INTE oviktig. Timavlönad personal är en viktig del av vår kompetensförsörjning som vi måste följa upp. Men att på övergripande nivå ta fram strategier för att minska den arbetade tiden utförd av timavlönad personal är inget som ligger på dagordningen just nu, säger han.

ALLAN ERIKSSON

Fakta

Begreppet "timanställning" används allt oftare för att beskriva när man hoppar in och arbetar på timmar efter behov, trots att det inte förekommer i lagen. Det finns endast två anställningsformer: Tillsvidareanställning och tidsbegränsad anställning, varav timanställning är en variant av den senare. Timanställning är den ottygaste anställningsformen.

För splittrat för att nå ut

Otydligt – det är rektor Eva Wibergs syn på dagens internationaliseringsarbete vid GU.

Snart kommer en ny strategi men först avvaktar ledningen regeringens delbetänkande av högskolornas framtida internationaliseringsarbete.

EVA WIBERG HAR sedan hon blev rektor för Göteborgs universitet 2017 haft ambitionen att utveckla internationaliseringsarbetet.

- Vi har väntat på Agneta Bladhs utredning om hur man kan öka lärosätens internationalisering. När den är klar och skickas ut på remiss i slutet av oktober, ska vi förhålla oss till de direktiv och förslag som ställs in den.

Hon tycker att dagens arbete med internationalisering är lite för splittrat.

- Vi vill driva ett samordnat arbete där utbildning, forskning och samverkan samspelar med internationella frågor. Det är viktigt att vi inte arbetar i stuprör.

DEN STORA UTMANINGEN är att öka den internationella närvaron av studenter, lärare och forskare på hemmaplan, menar Eva Wiberg.

- Vi behöver också skapa förutsättningar så att det är enkelt för våra studenter och personal att komma ut i världen. Dessutom behöver vi se hur vi kan premiera

de som har varit utomlands och uppmuntra fler forskare att ta sig ut och inspireras av en ny miljö, exempelvis genom att fler nappar på "sabbatical".

Den nuvarande internationaliseringspolicyn är från 2014 och det arbetet leddes av dåvarande internationaliseringsråd Björn Hettne, professor i globala studier. Eva Wiberg påpekar att det börjar bli hög tid att ta fram en ny strategi.

- Omvärlden har förstås förändrats mycket sedan 2014, inte minst genomförandet av studieavgifter för studenter utanför EU. Vi behöver nu diskutera gemensamma satsningar för att få så stort genomslag som möjligt i verksamheten.

Rektor vill nu föreslå ett internationaliseringsråd, med representanter från alla fakulteter, som har till uppgift att se till vad som kan vinnas på mer samarbete och gemensamma satsningar. Rådet ska, enligt rektor, skapa bättre förutsättningar för internationalisering.

- JAG VILL HA ETT organ som kan bereda frågor och förankra innan jag fattar beslut.

Eva Wiberg hoppas att den nya nationella utredningen kommer att ge lärosätena ett stort eget ansvar.

- Jag utgår ifrån att regeringen tycker att lärosätena även i fortsättningen ska ha en oberoende ställning i dessa frågor.

ALLAN ERIKSSON

- Det nya internationaliseringsrådet ska se till den gemensamma nyttan och komma fram till förslag som stärker universitetets internationalisering, menar rektor Eva Wiberg.

Stigande sjukfrånvaro

VAD FINNS DET egentligen för skillnader och likheter mellan universiteten i Göteborg, Lund, Stockholm och Uppsala? En kartläggning, som utredare Magnus MacHale-Gunnarsson har gjort, visar en ganska blandad bild. I granskningen har han jämfört forskning, utbildning, internationalisering, samverkan, personal och ekonomi mellan de fyra universiteten.

För alla lärosäten har de externa forskningsmedlen vuxit snabbare än anslagen, främst för Lunds och Uppsala universitet. Vid Göteborgs och Stockholms universitet står de externa anslagen för cirka hälften av forskningsmedlen. Graden av externfinansiering är högst inom naturvetenskap, 57 procent vid GU.

PÅ NÅGRA OMRÅDEN utmärker sig Göteborgs universitet. Andelen samverkansdoktorander har legat på en hög nivå de senaste tio åren, cirka 12 procent. Det kan man jämföra med övriga lärosäten som har samverkansdoktorander på knappt 4 procent. Även när det gäller intäkter från övriga samhället ligger GU högst, närmare en halv miljon kronor per år.

Inom internationalisering ser det sämre ut. GU har en lägre andel av samförfattade publikationer med författare från andra länder jämfört med de övriga tre lärosätena. Sedan 2009 har dessutom GU lägst antal in- och utresande utbytesstudenter. GU ligger också lägst när det gäller avgiftsskyldiga free-movers, även om antalet har ökat. Trenden är densamma för internationella forskarstudier. GU ligger ganska långt under de tre andra universiteten.

EN OROANDE TREND är att GU har en högre andel sjukfrånvaro som dessutom ökat markant de senaste åren: från att ha legat kring 2 procent till att ligga på cirka 3 procent. Kvinnors sjukfrånvaro är nästan dubbelt så hög som mäns.

Ny vision sträcker sig till 2030?

De globala målen och hållbarhet står i fokus när Göteborgs universitet nu ska ta fram en ny vision. Kanske kommer den att sträcka sig fram till 2030, vilket skulle sammanfalla med FN-målen.

– Det är en hög ambition men det vore spännande att pröva idén, menar rektor Eva Wiberg.

DEN NUVARANDE VISIONEN gäller visserligen till sista december 2020 men redan nu börjar arbetet med den nya. Eva Wiberg känner sig entusiastisk inför uppdraget.

– Det är en ynnest att få vara med och skapa en ny vision som bygger vidare på den vi har. Det är oerhört viktigt att den kommande visionen blir en gemensam angelägenhet.

Dagens visionsdokument 2020 föregicks av ett gigantiskt förarbete, där cirka 1 000 personer från GU:s olika verksamheter deltog på olika sätt. Men enligt Eva Wiberg är det inte säkert att processen blir exakt likadan den här gången.

– Det är av yttersta vikt att den bygger på ett brett engagemang. Men vi börjar inte om från scratch. Vi ska förstås dra lärdomar av förra gången och arbeta fram ett förslag. Första steget är att vi under hösten sätter ramarna och bestämmer arbetsformerna för att kunna komma igång med det egentliga arbetet under 2019. Planen är att ta beslut om visionen i universitetsstyrelsen före årsskiftet 2019/2020. Sedan har vi hela det året på oss att implementera visionen och bryta ner den till verksamhetsplaner. När den träder i kraft 1 januari 2021 är det full fart framåt.

Även om det inte finns några beslut säger Eva Wiberg att hon skulle vilja testa idén att ha en vision som sträcker sig fram till 2030, i linje med de globala målen och Agenda 2030.

Foto: JOHAN WINGBERG

– Jag tror att vi har modet att göra det, men det kräver uppföljningsbara delmål.

Det har funnits synpunkter om att samverkan har haft en undanskymd roll i vision 2020. Vad säger du om det?

– Samverkan, i likhet med hållbarhet och breddad rekrytering, skär igenom all vår verksamhet. Jag tror att vi behöver fokusera mer på samverkans betydelse för forskning och utbildning och tydliggöra vår roll i samhällsdebatten.

Vad ser du för svagheter i den nuvarande visionen?

– Jag vill inte kritiskt recensera visionen utan konstaterar att den har varit bra och engagerat många, och det har lagts ner ett jättestort arbete. Men tiderna förändras. Jag tycker dock man kan fundera på uppdelningen av visionen i tre separata delar: forskning, utbildning och arbetsmiljö. Hur rymmer det med ambitionen att skapa kompletta akademiska miljöer och hur passar det

– Vi ska hitta bra former och forum, där även personer som inte är i linjen kan komma till tals. Målet är att ta fram en vision som alla kan förhålla sig till, säger rektor Eva Wiberg.

in med samverkan och internationalisering? Det får vi fundera över.

Och vad är den stora styrkan?

– Att den vilar på vår värdegrund och pekar på våra kärnvärden som handlar om universitetets oberoende, öppenhet och globala samhällsengagemang. Jag tror att den har skapat lite lugn i verksamheten och är något som alla kan förhålla sig till. Den stora fördelen är att det har funnits uppföljningsbara mål och verksamhetsplaner. I det avseendet har GU kommit längre än andra lärosäten. Visionen har varit ett sätt att komma ända ut till kapilläerna i vårt system.

Men varför är det överhuvudtaget viktigt att ha en vision?

– Jag är övertygad om att vi som ett globalt universitet måste ha en vision som är framtidsytande och som är grundad i den samhällskontext vi lever i. Men den är också viktig eftersom vi måste förhålla oss till en föränderlig omvärld. Universiteten står inför stora utmaningar, inte minst inför nya förslag om resurstilldelningssystem och internationalisering. Jag menar att en vision sätter ramarna för universitetets verksamhet.

Ser du en risk att en vision i slutändan landar i en slagkraftig men tom slogan om att bli störst, bäst och vackrast? Hur ska Göteborgs universitet sticka ut?

– Den typen av självsäkra klatshiga one-liners säger väldigt lite. Alla stora universitet strävar efter att ha utbildning och forskning i världsklass. GU har många styrkor, bland annat arbetet med hållbarhet och globala mål, och det kan vi bygga vidare på.

ALLAN ERIKSSON

Foto: JOHAN WINGBORG

Hbtq-utbildning gav aha-upplevelse

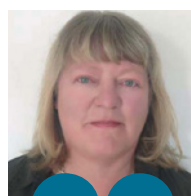
Utbildningsenheten är den första universitetsverksamhet i Sverige som har hbtq-certifierats. RFSL:s utbildning har varit bra och skapat aha-upplevelser, men också ett mer försiktigt samtalsklimat. Nu måste personalen lära sig hur man ska kommunicera med varandra på ett avslappnat sätt igen.

UTBILDNINGSENHETEN hbtq-certifierades av RFSL hösten 2017 efter att 55 av verksamhetens medarbetare gått en utbildning på 20 timmar. GU Journalen har pratat med flera av dem och alla är nöjda med RFSL:s utbildning. Man pratar om aha-upplevelser, om hur en ökad kunskap om hbtq-frågor fått en att reflektera över hur man bemöter medarbetare, studenter och andra.

– PÅ ETT SÄTT är kanske benämningen hbtq-certifiering lite missvisande. Jag tycker jag fick ut så mycket mer. Ett normkritiskt förhållningssätt rör ju inte bara hbtq. Det handlar ju också om hur man bemöter folk med funktionsnedsättning, om etnicitet, kön, ålder, säger Jessica Nyberg Peterson, som leder utbildningsenhetens arbetsgrupp för hbtq-frågor.

– Utbildningen har varit en ögonöppnare på flera sätt. Hur ser till exempel ens arbetsgrupp ut? Hur rekryterar vi? Är det bara människor med lika bakgrund och samma utbildningar? Jag tror att man måste våga tänka lite mer utanför boxen, säger Karin Åström, chef för utbildningsenheten.

Själv var hon snabb med att räcka upp handen när frågan kom om någon enhet på Området för verksamhetsstöd var intresserad av

Det går inte att lägga certifieringen i byrålådan.

KARIN ÅSTRÖM

att hbtq-certifieras. Det fanns områdesgemensamma medel som kunde användas.

– VI HÖLL PRECIS på och jobbade med bemötandefrågor på avdelningen och detta passade väl in i det.

Certifieringen har gjort skillnad, menar Karin Åström. Enheten är inte bara ett föredöme, man har också verktygen för att kunna arbeta vidare systematiskt med frågorna. På enheten finns en arbetsgrupp som rapporterar till ledningen varje månad och kommer med förslag på hur alla ska involveras i hbtq-arbetet. På enhetsmötena finns också numera en fast hbtq-punkt.

– Det går inte att lägga certifieringen i byrålådan. Man måste jobba aktivt, hålla den levande. Och det är det som är det svåra.

Att det är knivigt visar resultatet ➔

Många är rädda att göra fel, efter att ha gått hbtq-utbildningen.

av den enkät om samtalsklimatet på enheten som gjorts i uppföljning till certifieringen. Medarbetarna har nämligen blivit lite mer försiktiga, vågar till exempel inte fråga varandra om personliga saker i lika hög grad längre. Man är rädd för att göra fel, att oavsiktligt outa någon som inte vill det.

Är detta bra eller dåligt?

- Om jag måste välja så är det bättre att någon är tyst och tiger än att någon kränks, men det är självfallet inte bra om man blir för försiktig. Då är man uppenbarligen inte trygg med var gränserna går och då är det frågor man fortsatt behöver samtala om på arbetsplatsen, säger Stina Sundling, chef för området för Verksamhetsstöd vid Gemensamma förvaltningen.

- Personligen tycker jag det är dåligt. På en arbetsplats måste man kunna prata om annat än bara jobb över fiket. Det handlar om att lära sig att det är okej att fråga någon annan om hur det har varit i helgen, men att man måste tänka på hur man ställer frågan. Samtidigt är nog detta en vanlig väg att man blir mer försiktig innan tryggheten kommer om hur vi pratar med varandra utan att befästa till exempel normer. Alla vill göra rätt och vi måste låta det ta tid, säger Jessica Nyberg Peterson som lett arbetet med enkäten.

Under hösten ska man därför jobba vidare med hur man samtalar med varandra.

- Det finns en del verktyg som är framtagna av andra organisationer där man kan öva på olika situationer, kanske ha något rollspel för de

som känner sig bekväma med det. Det handlar om att ställa frågor på ett öppet sätt så att man inte låser in någon i en norm. Ofta är det inte första frågan som är ett problem utan följdfrågorna.

ATT PERSONALEN PÅ GU behöver utbildas i hbtq-frågor ser Stina Sundling som självklart. Det ingår i universitetets uppdrag att arbeta aktivt med likabehandlingsfrågor och att motverka diskriminering. För att göra det krävs kunskap, bland annat om hbtq-frågor. Den diskriminering som finns i hela samhället, märks såklart även på ett universitet. Hon har själv blivit hotad när hon var med och arrangerade en inspirationsföreläsning med transvestiten Claes Smith/Sara Lund på Gemensamma förvaltningen förra året.

- Någon hotade mig och mitt likabehandlingsombud. Tyckte att vi borde ställas mot en vägg och skjutas. Det var förstås ett extremfall, men fördomar om hbtq-personer finns överallt. Det är viktigt att skilja på dig själv som privatperson och dig som anställd på en statlig myndighet, säger Stina Sundling.

RFSL:s certifiering gäller i tre år. Om enheten inte väljer att levandehålla hbtq-arbetet på annat sätt är det alltså dags för omcertifiering om två år.

- Men då handlar det inte om någon ny utbildning utan vi får ett antal frågeställningar som vi ska svara på. Det görs under en heldag med RFSL och några få representanter härifrån, säger Jessica Nyberg Peterson.

LARS NICKLASON

193 000 kronor plus moms för knappt 20 timmars utbildning. RFSL:s hbtq-certifiering är bra, men dyr.

Efter att utbildningsenheten certifierats får resten av område Verksamhetsstöd nöja sig med en kraftigt nerbantad version av utbildningen.

NÄR DET HADE BESTÄMTS att kunskaperna i hbtq-frågor skulle fördjupas på utbildningsenheten rekades marknaden efter lämplig utbildare. Valet föll på RFSL.

- En viktig del med deras certifiering är att alla medarbetare utbildas, inte bara några få utvalda ombud. Den ger också möjlighet att reflektera på djupet utöver det en enskild föreläsning kan göra, säger Stina Sundling, chef för område Verksamhetsstöd på Gemensamma förvaltningen.

Efter utbildningen var medarbetarna nöjda, enligt Sundling. RFSL hade inte bara tagit fasta på hbtq-frågor utan också berört andra diskrimineringsgrunder och de olika normer som samverkar för att skapa dem. Men det betydde inte att resterande avdelningar skulle certifieras.

- Vi kom fram till att certifieringen var bra, men också väldigt tidskrävande och kostsam, säger Stina Sundling.

PÅ UTBILDNINGSENHETEN har 55 personer utbildats. Dessa delades upp i två klasser som träffades fyra halvdagar tillsammans

Dyrt att certifieras av RFSL

Illustration: KRISTINA EDGREN

frågor till Lena Martinson

professor i genusvetenskap vid institutionen för kulturvetenskaper.

Gör en sextimmars hbtq-utbildning någon skillnad?

– Det är bättre än inget. Men det är klart att det handlar om en strukturfråga. Att förändra är ett jättarbete naturligtvis. Men jag tror inte någon skulle säga att det är ett slag i luften.

På 1990-talet kallades Göteborg bögnackar-stad. Är det så idag?

– Det var en arbetsam och plågsam tid. Jag skulle inte säga att den är över, det finns inget som tyder på det. Men det är klart det har hänt en del sedan dess. Många har tagit stora risker och arbetat med de här frågorna i stan. Föräldrar har tagit ställning. Det är en rörelse som förändrar normer. Och det är i det här sammanhanget man ska se att Göteborgs universitet vill vara med på ett hörn.

Är inte problematiken med fördomar om hbtq-personer mycket en generationsfråga?

– Vissa saker har blivit väldigt mycket bättre, och det ligger mycket arbete bakom. Förskollärare som medvetet arbetat med frågorna, och det ingår numera i lärarutbildningarna. Det ser också annorlunda ut i barn-tv och barnkanaler än vad det gjorde när mina barn var små. Det är ett arbete som utförts av kunnigt folk, av aktivister, av organisationer som RFSL.

LARS NICKLASON

Stina Sundling

med en utbildare från RFSL. Dessutom fick var och en genomgå RFSL:s webbutbildning på två timmar. Pris: 193 000 kronor, eller drygt 3 500 kronor per person plus moms. För 20 timmars utbildning. Om resten av

området 150 medarbetare skulle utbildas för en certifiering skulle prislappen stiga med en halv miljon kronor. Pengar som inte fanns.

– Jag ville ändå att alla medarbetare skulle få den här kunskapen. Så fanns det något alternativ? Vi rekade marknaden igen och kom återigen fram till att RFSL var bäst.

LÖSNINGEN BLEV EN nerbantad utbildning som inte ger någon certifiering. Kvar är webbutbildningen samt en halv dags workshop där enheten själv, med stöd av handledare, jobbar fram ett utkast till handlingsplan med förslag på saker som de kan arbeta vidare med, plus möjlighet att ta in ytterligare handledning. Priset stannar nu vid 883 kronor per person för 6 timmars utbildning, eller totalt 108 600 kronor.

RFSL har tidigare kritiserats för sin dyra certifiering. Både SVT och andra medier har vid ett flertal tillfällen rapporterat om arbetsplatser och organisationer som valt att inte certifiera sig på grund av att man inte har råd. Flera regioner, där ibland Västra Götalandsregionen, har därför byggt upp egna mer

kostnadseffektiva utbildningar kring hbtq.

Finns inte sådan kompetens inom GU?

– Vi tog kontakt med personalenheten, som har specialister inom området, och bad dem om förslag på utbildare, men de kände inte till någon annan än RFSL som kunde erbjuda den utbildning vi önskade. Vi frågade också Västra Götalandsregionen om vi kunde få gå deras utbildning, men det var inte möjligt. Om Göteborgs universitet hade haft en motsvarande, färdig utbildning för våra medarbetare hade vi valt den. Om fler uttrycker behov av kunskap inom detta område kan det kanske vara något för personalenhetens specialister att fundera på, säger Stina Sundling.

Elin Lundsten, universitetslektor på institutionen för kulturvetenskaper, arbetar tillsammans med kollegan Evelina Johansson med en studie kring hur hbtq-personer upplever att de blir bemötta hos hbtq-diplomerade vårdverksamheter inom just Västra Götalandsregionen. Hon tror också att RFSL besitter särskilt gedigna kunskaper för att medvetandegöra hbtq-frågor.

– Det är klart att den kompetensen finns på GU, men det kanske finns en poäng med att den här rörelsen kommer in på universitetet? Man kanske går miste om något genom att göra sin egen utbildning. Och frågan är vem på GU som skulle kunna hålla i det? frågar hon sig.

LARS NICKLASON

Arbetet med artificiell intelligens samordnas

#AI@GU. Så kallades en workshop som hölls i slutet av augusti, arrangerad av GU:s ledning, tillsammans med Forsknings- och innovationskontoret.

För att ytterligare stärka området planerar ledningen nu dessutom en samordningsgrupp för AI.

JUST NU SATSAS stora pengar på artificiell intelligens, nationellt och internationellt, inom både forskning och utbildning. I höst utökar exempelvis Vinnova sin årliga AI-satsning på 150 miljoner kronor med ytterligare 50 miljoner per år, en investering som ska pågå i 10 år. Samtidigt planerar Europeiska kommissionen att inom en tvåårsperiod använda 200 miljarder kronor på forskning inom AI.

- Det handlar om teknik som ger nya möjligheter inom nästan alla områden, påpekar Fredrika Lagergren Wahlin, vicerektor för samverkan och ansvarig för GU:s AI-samarbeten. Finansmarknaden är robotiserad, sjukvården använder intelligenta system, vårt kulturarv digitaliseras och socionomer har börjat använda tekniken för att fatta beslut om bland annat försörjningsstöd. GU har redan en mängd forskning och utbildning inom området och efterfrågan på vår kompetens är stor. Samtidigt behöver också vi som jobbar inom universitetet utvecklas.

Ett exempel på en satsning som kommer från regeringen är Datafabriken, en ny arena på Lindholmen där akademien och näringslivet ska

Foto: JOHAN WINGBORG

Fredrika Lagergren Wahlin

samverka kring AI. Regeringens digitaliseringsminister har visat stort intresse och bidragit med ekonomiska medel för att stödja satsningen. Och i våras fick sju lärosäten, bland andra GU, sammanlagt 40 miljoner kronor från regeringen för kompetensutbildningar inom AI, både för den privata och för den offentliga sektorn, som står inför en stor digitaliseringsomvandling.

- HUR DESSA UTBILDNINGAR ska samordnas har nyligen diskuterats i Utbildningsnämnden, berättar Fredrika Lagergren Wahlin. Mitt förslag är att inte lägga ner en massa tid på att bygga upp en stor organisation, utan att istället ta hjälp av Folkuniversitetet så att vi snabbt kommer igång. Men det är än så länge bara en idé som jag lyfter i olika forum, inga beslut är tagna.

Just för att intelligenta system används inom ett allt bredare område är det svårt att få en överblick

över allt som pågår. Den 28 augusti arrangerade GU:s ledning därför en AI-workshop, öppen för alla medarbetare.

- Det framkom en mängd intressanta synpunkter och förslag. Tanken är att denna och kommande workshoppar ska utgöra grunden för ett nätverk kring artificiell intelligens. Vi i ledningen kan ju inte bestämma hur forskning och utbildning inom området ska utvecklas utan det måste alla de som jobbar med frågan utveckla, gärna tillsammans. För att ytterligare samla all den kompetens som finns inom området planerar ledningen också att sätta samman en samordningsgrupp för AI. Det ska vara en ganska informell grupp med personer som på olika sätt är väl insatta i dessa frågor. Till samordningsgruppen ska också knytas ett administrativt stöd.

AI ÄR TILL SIN natur tvärvetenskapligt, påpekar Fredrika Lagergren Wahlin.

- Det gör det till ett lämpligt område för samverkan inom GU, men förstås också för samarbete med andra lärosäten. Vi har redan två gemensamma institutioner med Chalmers, matematiska vetenskaper och data- och informationsteknik, som bland annat jobbar med algoritmer och intelligenta system. Dessutom samverkar vi kring AI med övriga lärosäten i regionen. Självklart samarbetar vi också med övriga samhället, som alltid.

Fakta

Den 28 augusti arrangerades workshoppen #AI@GU för alla GU-medarbetare som på något sätt arbetar med AI. Workshoppen ska utmynna i ett AI-nätverk. Universitetsledningen planerar också en samordningsgrupp för AI. Intresserad av att löpande få information om utlysningar och aktiviteter kopplat till AI? Kontakta sigridur.beck@gu.se.

EVA LUNDGREN

Kritik mot praktik

– Vi lyckades väl i vissa fall, men säkert mindre väl i andra, säger dåvarande prorektor Helena Lindholm om satsningen på praktikplatser för flyktingar.

– GU gick modigt i bräschen för att försöka bidra till att hantera situationen istället för att sitta och invänta uppdrag från regeringen.

I SAMBAND MED flyktingvågen 2015 tillsatte Göteborgs universitet totalt 40 praktikplatser för nyanlända. Nu har initiativet utvärderats i en internationell sociologisk tidskrift. I denna riktas hård kritik mot att satsningen var dåligt förberedd och att det inte gjordes någon analys av vad praktikanterna kan bidra med eller behöver.

Helena Lindholm, professor i globala studier, är nöjd att programmet nu kritiskt har granskats och betonar att det är

viktigt att ta till sig resultaten och erfarenheterna.

– Artikeln som publicerats är utomordentligt intressant och lärorik, säger Helena Lindholm. Jag är väldigt glad att detta gjorts. Betydligt fler av våra och andra samhällsin-satser behöver kritiskt granskas. Rapporten bygger dock bara på nio intervjuer: fyra med praktikanter och fem med handledare. Det är därför svårt att säga något om insatsens långsiktiga värde för praktikanterna. Särskilt viktiga anser jag kritiken om att vi vid GU inte var tillräckligt bra på att ta vara på den kompetens som praktikanterna bidrog med. Vidare belyser artikeln maktförhållanden och svårigheter för praktikanterna att "försöka passa in". Här har vi uppenbarligen mycket att lära.

Men vissa perspektiv saknas helt i analysen, menar Helena Lindholm. Exempelvis finns ingen ansats att ta reda på vad GU:s ledning hade för

intention med programmet.

Helena Lindholm, som var prorektor under den stora flyktingtillströmningen, berättar att det under 2015-2016 fanns ett stort engagemang från institutionerna.

– Det var många som ville underlätta nyanländas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Det var dock inte helt enkelt att matcha plats med individ på ett adekvat sätt, men vi lyckades få ihop ett 40-tal praktikplatser. Jag känner själv till exempel där det har fungerat alldeles utmärkt och vad jag har hört har ett antal praktikanter sedan kunnat anställas på GU eller på andra håll.

När det gäller skillnaden mellan deltagarnas och handledarnas förväntningar beror det enligt Helena Lindholm på att det inom Etableringsprogrammet fanns ett stort fokus på svenska språket.

– Det är möjligt att denna fokusering var för stark, men jag menar att det är en stor tillgång att faktiskt kunna praktisera svenska och att kunna "universitets- eller förvaltningssvenska". Många nyanlända vittnar om behov av att kunna träna och praktisera och få tillgång till en sorts svenska som inte kan erbjudas inom ramen för sfi.

SAMMANTAGET TYCKER Helena Lindholm att studien är mycket värdefull, men att vissa perspektiv saknas.

– Vad Göteborgs universitet gjorde var att bryta ny mark när vi visade på att det inom en stelbent och byråkratisk myndighet gick att göra något konstruktivt. Vi väntade inte på att andra skulle agera utan kontaktade flera aktörer. Vårt initiativ spred sig senare till andra lärosäten och satsningen berömdes av regeringen. Jag tror fortfarande att det är bättre med praktik, möjlighet att vara i ett nytt socialt sammanhang, praktisera sin profession i en ny miljö än att inte ha det.

ALLAN ERIKSSON

Fakta

Studien, som författats av fyra GU-forskare, har publicerats i en internationell sociologisk tidskrift med inriktning mot migrationen och integration. Den bygger på en kvalitativ studie bestående av intervjuer med fyra praktikanter och fem handledare vid GU.

Läs mer på Medarbetarportalen: <https://medarbetarportalen.gu.se/>.

Hala Alaraj, tidigare praktikant på Göteborgs universitet, läser numera en master i kommunikation. Hon är en av medförfattarna till artikeln som publicerats i *Journal of International Migration and Integration*.

Ingen tid för matchning

– Syftet var aldrig att matcha mot kompetens. Det var viktigare att ta fram praktikplatser. Så vi fick tänka om, säger Wiveca Forssén som är praktiksamordnare på personalenheten.

GÖTEBORGS UNIVERSITET var först i Sverige med att hösten 2015 starta ett arbete med att ordna praktikplatser för nyanlända i samarbete

med Arbetsförmedlingen. Wiveca Forssén berättar att det startade som ett frivilligt initiativ och inte som ett projekt. Men den 4 februari 2016 gick regeringen ut med ett uppdrag till alla myndigheter att ordna praktikplatser åt nyanlända och senare för funktionsnedsatta. Det handlade om att skapa många platser på kort tid.

– Kanske var det inte så fel att i den rådande situationen hellre ordna en praktikplats snabbt än att Arbetsförmedlingen och Göteborgs universitet skulle hinna göra en perfekt matchning.

Hon betonar att det var frivilligt att ta emot praktikanter.

– Vår ambition var att det skulle finnas bra handledning från start och att beslutet skulle vara förankrat hos ledningen. Dessutom gjorde vi klart att det måste finnas tid för handledaren att ta hand om praktikanterna. Det är möjligt att det inte alltid blev så, säger Wiveca Forssén som menar att det har hänt mycket sedan 2015.

Hon pekar på att det sker en tydligare och bättre matchning i samarbete med Folkuniversitetet när det gäller introduktionskursen *Korta vägen*.

– Det är praktikplatser för personer som har en högskoleutbildning från sitt hemland och den fungerar väldigt bra, säger Wiveca Forssén.

Forskare i fält får

Hur förbereder sig forskare för fältarbete i farliga eller osäkra miljöer? I Sverige finns ännu ingen utbildning anpassad för högskolan när det gäller sådana frågor.

Men nu har företrädare för Göteborgs universitet tagit kontakt med MSB, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, för att få igång ett samarbete kring just kurser i säkerhet på fält.

I VÅRAS BESÖKTE Henrik Jemteliuss, verksamhetsansvarig säkerhetsrådgivare vid MSB i Karlstad, Göteborgs universitet för att träffa säkerhetschef Jörgen Svensson och Isabell Schierenbeck, professor och prorektor vid institutionen för globala studier, som båda engagerat sig för ökad säkerhet vid fältarbete. Även om inget ännu är bestämt har ett första steg mot samarbete tagits: Nyligen lämnade MSB nämligen in ett förslag till regeringen om en utökad budget just för att kunna stötta lärosäten med exempelvis säkerhetskurser och riskbedömningar.

- Att göra fältstudier i auktoritära regimer och konfliktdrabbade områden har alltid medfört risker, påpekar Isabell Schierenbeck som främst forskar om Mellanöstern. Men ett par upprörande fall på senare år, där exempelvis en doktorand brutalt mördats i Egypten och en student fängslats i Iran, har ökat medvetenheten om att säkerhet i fält måste tas på största allvar.

DET HANDLAR DELS om personlig trygghet för forskare och studenter.

- Men lika betydelsefullt är att inte riskera säkerheten för de människor på plats som forskarna möter, exempelvis forskningsassistenter, så kallade 'fixers', tolkar och forskningssubjekt, som till exempel

Ödeläggelsen av Beirut efter kriget 2006.

Foto: JOHAN WINDBORG

säkerhetskurs?

intervjupersoner. Till skillnad från universitetets personal kan de ju inte bara lämna landet om exempelvis det politiska läget blir hotfullt. Också ansvarsfull hantering av insamlat material, datorer och annan teknisk utrustning är betydelsefullt så att information inte kommer i orätta händer.

EN UTBILDNING OM risker och riskhantering inför fältexpeditioner skulle kunna utgöra en del av övrig kunskapsöverföring om området.

- Riskerna ser förstås väldigt olika ut beroende på vilken sorts fältarbete eller vilken region forskaren arbetar i, påpekar Isabell Schierenbeck. Men en generell utbildning, designad för forskare och doktorander, skulle kunna utgöra en grund som institutionerna sedan, vid behov, kan bygga vidare på. Utbildningen borde också kombineras med ett stödsystem under själva fältarbetet. Det kan exempelvis handla om att forskaren gjort upp i förväg att ringa en särskild kontaktperson varje kväll eller att man använder en app som talar om var man är. Alla forskare

Foto: ALLAN ERIKSSON

Jörgen Svensson

vill dock inte bli kontrollerade så här eller oroar sig för att ett sådant system skulle bli väldigt byråkratiskt och kanske istället försvåra möjligheterna att genomföra ett bra fältarbete. Men just därför är det viktigt att skapa ett stöd som är enkelt och smidigt.

Säkerhetschef Jörgen Svensson håller med om vikten av säkerhetsutbildningar och annat stöd vid fältarbete.

- GU:s säkerhetspolicy är väldigt tydlig och slår exempelvis fast att det ligger i chefernas arbetsmiljöansvar att göra riskanalyser och avgöra vilka faror som kan accepteras. Men bra dokument räcker

Riskerna ser förstås väldigt olika ut beroende på vilken sorts fältarbete eller vilken region forskaren arbetar i.

ISABELL SCHIERENBECK

förstås inte, man måste göra som det står också. Att det finns brister i säkerhetsarbetet beror inte på ovilja hos cheferna utan på att de kanske inte riktigt vet hur de ska göra, samtidigt som forskarna ofta är självständiga och ordnar resorna på egen hand. Där måste vi tänka till så att det blir lätt att göra rätt. För att få säkerhetsarbetet att rulla på måste det ske systematiskt och bli en naturlig del av den vardagliga verksamheten.

Kan inte GU ordna utbildningar och annat stöd på egen hand?

- Nja, det skulle kräva väldigt mycket resurser, förklarar Jörgen Svensson. Istället tror jag mycket på ett samarbete med MSB. Bland deras uppgifter finns redan att ge säkerhetsstöd till andra myndigheter, det borde vara rimligt att det stödet även omfattar utbildningar för universiteten. Och om GU går före kommer säkert även andra lärosäten att så småningom ha nytta av samarbetet.

EVA LUNDGREN

Hallå där...

ISABELL SCHIERENBECK!

Du är medförfattare till boken *SAFEResearch in Hostile Environments* som kommer ut nästa år. Berätta!

- Det är en praktisk handbok med checklistor för forskare som planerar att göra fältarbete i osäkra områden. De olika kapitlen handlar om säkerhet före, under och efter

fältarbetet. Ytterligare ett kapitel resonerar kring digital säkerhet och datahantering.

Varför har ni skrivit boken?

- Dels för att det finns väldigt lite skrivet om säkerhet i fält för just forskare, dels för att säkerhetsfrågor blivit allt viktigare. Inte minst betydelsefullt är att skydda de informanter, tolkar och andra personer som hjälper forskaren på plats. För att göra det på ett bra sätt måste man

ständigt göra nya riskanalyser av kontexten man arbetar i: sådant som var ofarligt för några år sedan kanske inte är det längre.

Vem är boken tänkt för?

- Den är till för forskare och doktorander, är lätt att använda och tanken är att den ska hjälpa forskare att reflektera kring sin forskning utifrån ett säkerhetsperspektiv både före, under och efter en fältresa. Boken är resulta-

tet av ett samarbete mellan forskare, journalister och människorättsaktivister och har fem redaktörer: förutom jag själv också Ellen Lust på statsvetenskapliga institutionen i Göteborg, Kevin Koehler, King's College London, Jannis Grimm, Freie Universität Berlin samt Ilyns Saliba, WZB Berlin Social Science Center.

EVA LUNDGREN

Coachning för nyanlända

Hur fungerar den svenska högskolan? Vad behöver jag komplettera mitt cv med och hur får jag kontakt med forskare och lärare inom min disciplin?

Dessa och många fler frågor kommer nio nyanlända forskare att få hjälp med under hösten i ett unikt samarbetsprojekt där fyra västsvenska lärosäten ingår.

DET ÄR Arbetsförmedlingen, Göteborgs universitet, Chalmers, Högskolan Väst och Högskolan i Borås som står bakom Inclusive Internationalisation, ett special designat program som ska underlätta för nyanlända

akademiker med flyktningbakgrund att ta sig vidare inom högskolan eller övriga arbetslivet. Programmet invigdes den 29 augusti av GU:s rektor Eva Wiberg och Högskolan Västs rektor Martin Hellström.

– PROGRAMMET BESTÅR AV tre delar: utbildningsaktiviteter, personlig och professionell utveckling samt ett akademiskt mentorskapsprogram, förklarar projektsamordnare Karolina Catoni vid International Centre. Bland annat kommer vi att hålla seminarier och workshoppar om forskningsfinansiering, högskolepedagogik och karriärvägar. Studiebesök på relevanta arbetsplatser ingår också.

Alla deltagare får även personlig

coachning, berättar Mette Anthonen, karriärvägledare på Handels-högskolan och ansvarig för denna del av programmet.

Men det handlar också om personlig utveckling och reflektion över vad man vill i livet.

METTE ANTHONSEN

– DELS GÄLLER DET att fastställa vilka resurser varje deltagare har, dels att undersöka vad de skulle behöva förbättra, exempelvis slipa sin svenska eller lära sig formulera ett cv. Men det handlar också om personlig utveckling och reflektion över vad man vill i livet; det kommer ju inte att stå en forskartjänst och vänta på dem som gått färdigt programmet utan arbetsmarknaden kanske innehåller andra intressanta alternativ. Men coachningen handlar absolut inte om att curla, varje del-

tagare både kan och måste ta eget ansvar för sin utveckling.

CIRKA EN GÅNG i veckan kommer deltagarna att vara på en institution som passar forskarens bakgrund.

- Det handlar om ömsesidigt lärande, påpekar Karolina Catoni. De forskare som går programmet kanske behöver uppdatera sin kompetens eller lära sig något nytt samtidigt som de kan bidra med sina erfarenheter till den institution de kommer till. Inte minst viktigt är att träffa kollegor inom det egna fältet och bli en del av ett större nätverk. De medverkande institutionerna bestämmer själva hur den här delen av programmet ska utformas så att det passar alla parter på bästa sätt.

Programmet finansieras av de medverkande lärosätena men har också fått en miljon kronor av STINT:s särskilda satsning Grants for Integration and Internationalisation.

- ARBETSFÖRMEDLINGEN har spelat en stor roll för projektet men även representanter från Support Group Network vid Restad gård utanför Vänersborg har ingått i vår referensgrupp. Något liknande program, som kombinerar mentorskap med kurser och seminarier, finns inte i landet.

Kommer projektet att fortsätta nästa år?

- De erfarenheter vi får nu hoppas vi förstås ska leda till nya satsningar, förklarar Karolina Catoni.

Ett nytt program ska hjälpa nyanlända flyktingar med akademikerbakgrund att vidareutbilda sig eller få jobb.

Kanske blir de dock ännu mer individanpassade eftersom det handlar om personer med så olika bakgrunder. Självklart hoppas vi också att denna satsning ska inspirera andra lärosäten att göra något liknande. Det bästa vore om det fanns en enda väg in i akademien som var tydlig för alla intresserade.

Text: **EVA LUNDGREN**
Foto: **JOHAN WINGBORG**

Fakta

Inclusive Internationalisation

Programmet Inclusive Internationalisation kommer att gå på halvtid under höstterminen och består av tre delar: akademiskt mentorskapsprogram, personlig och professionell utveckling inklusive karriärvägledning samt utbildningsaktiviteter, exempelvis högskolepedagogik, forskningsfinansiering, akademiskt skrivande och pedagogisk utveckling.

Programmet är ett samarbete mellan Arbetsförmedlingen, Högskolan Väst, Högskolan i Borås, Chalmers och Göteborgs universitet. Det finansieras av de deltagande högskolorna samt av STINT (Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning).

Helwa Hussein Jansson kom från Jordanien till Sverige den 11 februari i år.

- Jag är från början vårdvetare men har också en masterexamen inom tal- och kommunikationsstörningar. Min avhandling handlade om WRAT 4, ett sätt att testa olika personers förmåga att läsa, skriva och förstå text samt lösa matematiska problem. Jag är gift med en svensk och hoppas snart få jobb och kunna bidra till samhället, det är därför jag går det här programmet.

Ali Albasha kom till Sverige från Syrien för fyra år sedan.

- Jag hoppas att programmet kommer att ge mig en väg in i akademien, så att jag så småningom kan arbeta som lärare och forskare. I Syrien var jag universitetslektor i pedagogisk teknik, nu jobbar jag på Västra Götalandsregionens Externa relationer. Jag försöker bli bättre på svenska, bland annat genom att läsa Selma Lagerlöf, men vill också bygga broar mellan olika kulturer och få människor att samarbeta.

INBLICK ←

DETTA HÄNDER JUST NU VID GÖTEBORGS UNIVERSITET

SOM-UNDER-SÖKNINGARNA 2018

UTSKICK. I slutet av september går årets SOM-undersökningar ut. Det är de största undersökningarna i SOM-undersökningarnas historia. 37 000 personer får en enkät hem i brevlådan.

SPRÅKCAFÉ FÖR LÄKARE

OSTFRALLA. Varannan onsdag kl 17-18 hela hösten är det språkcafé för utländska läkare på kafé Anatomen, Medicinaregatan 3A. Läkarna får träna svenska med svenskspråkiga kollegor. Det bjuds på ostfralla och kaffe eller te. Kaféet är ett initiativ mellan SYLF (Läkarförbundet för unga läkare) och GLS (Göteborgs läkaresällskap).

NYA LEDAMÖTER I ANSVARSNÄMND

NYVAL. Universitetsstyrelsen beslutade i somras att utse följande ledamöter i universitetets personalansvarsnämnd: Dag Hanstorp från Naturvetenskapliga fakulteten, Eva Forssell-Aronsson, Sahlgrenska akademien (omval) och Katarina Nordblom, Handedshögskolan (omval). Förutom dessa ledamöter sitter rektor och utsedda representanter från personalorganisationerna i nämnden.

Foto: JOHAN WINGBORG

Dag Hanstorp

Foto: PRIVAT

NY STRÅKORKESTER FÖR BARN

MUSIK. Solorkestern är namnet på en stråkorkester för barn med särskilda behov som startar 1 oktober. Det är El Sistema, en global musikrörelse för barn, som ligger bakom satsningen. Huvudlärare är Christel Weiner, Partille kulturskola, men också studenter på HSM, Högskolan för scen och musik, kommer att medverka som instruktörer.

- Det är musikhälsostudenter som inom sin fördjupning kommer att ha denna orkester som en del av sin instrumentdidaktik, att auskultera och träna sig på. Satsningen är ett led i HSM:s arbete med likabehandling och breddad rekrytering, berättar Helena Wattström, universitetslektor i musikpedagogik samt samordnare för likabehandling, jämställdhet och breddad rekrytering på HSM.

- Barnen kommer främst att ägna sig åt stråkinstrument men andra instrument, sång och dans kommer också att ingå. Solorkestern kommer även att samarbeta med Drömorkestern, som består av flyktigbarn, skapad av El Sistemas konstnärlige ledare Ron Davis Alvarez.

Solorkestern har fått namn efter sin finansör, Solstickan i Göteborg.

PRIS FÖR KVINNLIGA FORSKARE!

PRIS. L'Oréal-Unesco For Women in Science-priset delas ut för att uppmärksamma, uppmuntra och belöna kvinnliga forskare som visat stor potential inom naturvetenskap, medicin, fysik, teknik eller matematik och vars arbete bidrar till hållbar utveckling och till att lösa mänsklighetens stora utmaningar.

Priset belönar två lovande kvinnliga forskare som disputerat 2014 eller senare och som är verksamma vid ett lärosäte eller forskningsinstitut i Sverige.

Ansökningsperioden stänger den 26 september 2018. För mer information: www.sverigesungaakademi.se/733.html.

WALLENBERG-CENTRUM

TJÄNST. Christina Jern, överläkare och professor i neurologi, är ny föreståndare för Wallenbergcentrum för molekyllär och translationell medicin. Hon tar över efter bröstcancerforskaren Göran Landberg.

Christina Jern är professor i neurologi och överläkare i klinisk genetik och forskar om stroke, dess uppkomst och hur livet ser ut efteråt.

SÖK PENGAR FRÅN KLIMATFOND

KLIMAT. Göteborgs universitet klimatkompenserar för flygresor i tjänst sedan 2011. Från och med 2016 går pengarna till universitetets interna fond för utsläppsreducerande åtgärder, kallad *GU:s interna klimatfond*.

Nu kan du som är anställd eller student vid GU ansöka om medel från den interna klimatfonden för projekt som bidrar till att minska universitetets klimatpåverkan. Syftet med klimatfonden är att göra det möjligt för forskare, lärare, övriga anställda samt studenter att aktivt delta i klimatarbetet.

Mer information finns på Medarbetarportalen. Deadline är 9 november 2018.

GU stiger i rankning

Göteborgs universitet stiger på årets Shanghai-rankning och placerar sig nu som ett av de 150 bästa universiteten i världen – den högsta placeringen någonsin.

– Det är glädjande att vi sticker ut, säger rektor Eva Wiberg.

DE SENASTE ÅREN har Göteborgs universitet klättrat på den prestigefyllda listan med cirka 50 platser och hamnade i år på 148:e plats, vilket innebär att GU kvalar in på 100-150 listan. Eva Wiberg påpekar att Shanghai-rankningen är en av de mest betydelsefulla.

– Att finnas med bland de 150 bästa betyder att vi sticker ut och har framgångsrik forskning. Eftersom vi vet att internationella studenter tittar på topprankningar när de väljer vart i världen de ska åka är detta en viktig del i rekryteringen, säger Eva Wiberg.

En viktig förklaring är att GU numera har fyra forskare på Clarivates lista över högciterade forskare (totalt 21 vetenskapliga fält). Sedan tidigare återfanns både Kaj Blennow och Karl Swedberg på denna lista. De har nu fått sällskap av Henrik Nilsson, som är docent vid institutionen för biologi och miljövetenskap, och Henrik Zetterberg, professor vid institutionen för neurovetenskap och fysiologi.

– ATT HA MÅNGA citeringar innebär att människor läser och tänker på den forskning du gör, så det är jättebra, säger Henrik Zetterberg, som tror att de ökade citeringarna är en fråga om tajming.

– Biomarkörer som vi arbetar med är mycket i ropet inom neuropsykiatri och alzheimerforskningen. Neurodegenerativa sjukdomar

utvecklas långsamt, men nu vet vi att markörerna fungerar för att identifiera sjukdom mycket tidigt i förloppet, och då vill fler använda dem och citerar därför våra arbeten.

Henrik Nilsson

Henrik Zetterberg

Jag ser listan som en slags kvalitetsstämpel.

HENRIK NILSSON

MEN SOM ENSKILD forskare tror inte Henrik Zetterberg att hans nya status som högciterad forskare kommer att få någon stor betydelse.

– Däremot tror jag att det kan öka intresset för universitetet och underlätta vid rekrytering av duktiga forskare.

Henrik Nilsson, den ende naturvetaren på listan, säger att han är stolt och glad över nyheten.

– Det är extra kul att jag tycks ha bidragit en smula till att dra upp GU på Shanghai-listan och det låter riktigt bra att GU är ett av världens 150 bästa universitet, säger Henrik

Nilsson som dock varnar för att slå sig till ro.

– Jag ser listan som en slags kvalitetsstämpel. Om vi lyckas bita oss fast så högt upp på listan blir det lättare att få forskningsmedel och det kan kanske underlätta kvalificerade rekryteringar. Med lite tur kan den nya rankningen allmänt ge GU mer avtryck i både akademiska och samhällseliga frågor.

Henrik Nilsson hoppas att placeringen leder till att forskningen prioriteras ännu mer på GU.

– DET ÄR BÅDE roligt och välbehövligt att forskning och publicering kommer upp på agendan och värderas en smula högre på GU. Då skulle mindre av min tid gå till helt andra saker.

Men han tror inte heller att placeringen på listan spelar någon större roll, i ett kortare tidsperspektiv. Men kanske på sikt.

– Det är inte orimligt att den nya rankningen kan få någon vågskål att tippa över, kanske en tilltänkt student, forskare som står i valet och kvalet och som utifrån rankningen till slut väljer GU.

Trots kritiken mot det trubbiga sättet att rangordna universitet tycker Henrik Nilsson att det är bättre att det görs än att det inte görs.

– Rimligen ska man ta alla dessa listor med en nypa salt, men de ger någon slags fingervisning. Jag är personligen inte rädd för att systemet ska missbrukas genom att ett lärosäte gör vad som helst för att påverka de indikatorer som används. Vill de göra det, låt dem.

Rankningen använder utvalda indikatorer som ger olika poäng och betydelse för place-

ringen på listan. Inom de olika ämnesrankningarna gick det i år bäst för Göteborgs universitet inom odontologi, med en placering på plats 21, vilket är högst placering i Sverige. Inom området klinisk medicin gör universitetet ett hopp uppåt, från placering 44 till årets 33. Men även inom andra områden intar GU en tätposition: exempelvis inom biological sciences (40), public administration (30) och political sciences (50).

SHANGHAIRANKINGEN får störst genomslag av alla listor. För några år sedan gjordes en metodförändring i indikatorn högt citerade forskare som innebar att GU tog ett skutt upp på listan.

– Man ska komma ihåg att det är små förändringar över tid. Ett enda större vetenskapligt pris eller en enda högciterad forskare kan ge stora effekter för placeringen i rankingen, säger Magnus MacHale-Gunnarsson, utredare vid enheten för utredning och lärarutbildning.

ELIN LINDSTRÖM CLAESSEN
ALLAN ERIKSSON

Fakta

Rankningslistan, vars officiella namn är Academic Ranking of World Universities, gavs från början ut av Shanghai Jiao Tong University, men publiceras numera av den oberoende organisationen Shanghai-Ranking Consultancy.

Rankningen baseras bland annat på antalet tidigare studenter och anställda som tilldelats Nobelpris och andra större utmärkelser inom sitt fält, antalet högciterade forskare och antalet artiklar i Nature och Science.

PROFILER

A close-up portrait of Michael Azar, a man with dark, wavy hair and a light beard, wearing round glasses and a light-colored jacket. He is looking slightly to the right of the camera with a serious expression. The background is a bright, out-of-focus window.

Kanske är det på grund av sin far, som kom från Libanon, som Michael Azar ofta skriver om död och krig.

Att vara är att ärva

Krig och död. Om det finns någon gemensam nämnare för idéhistorikern Michael Azars brokiga författarskap så är det just människans navigation under blodiga konflikter.

– Kanske har det något med min far att göra, som på 1960-talet kom till Sverige från ett konflikt-drabbat Libanon. Men vem vet varför man får upp ögonen för det ena och inte det andra?

Text: EVA LUNDGREN Foto: JOHAN WINGBORG

ATT VARA ÄR att ärva, förklarar Michael Azar när jag frågar varför man ska läsa just idéhistoria. Vi befinner oss i hans arbetsrum på Bengt Lidnersgatan 7 som är fullt av böcker från tak till golv - till och med soffan är belamrad med bokhögar - men i ett hörn upptäcker jag också en gitarr.

– Orden vi använder, lagarna vi lever under, institutionerna vi är underkastade, frågorna vi brottas med: vad vi än gör tränger vi in i en historisk terräng som stakar ut våra möjligheter eller omöjligheter och ger oss vår bild av världen. Idéhistoria erbjuder speglar genom vilka människor kan se sig själva i ett skarpare och vidare ljus. I bästa fall kan studierna vara ett botemedel mot den banala och fördummande narcissism vi alla då och då faller in i. Ämnet är så viktigt att det borde vara obligatoriskt i skolan, kanske redan på mellanstadiet.

Historisk insikt osäkrar den mark vi står på, menar Michael Azar.

– Idéhistoria handlar inte bara om vad man tänkte och trodde förr utan också om vilka möjligheter som

Michael Azars nästa bok handlar om ödet och därmed också om döden.

då fanns att uppfatta saker och ting annorlunda. Hur kunde slaveri vara så självklart under antiken? Varför skulle kvinnan tåga i församlingen? Hur kunde man tycka så när vi inte gör det idag? Historiska kunskaper gör det svårare för oss att tänka enkelt och ger kritiska perspektiv på alla föreställningar vi bär med oss, vare sig de handlar om humaniora, naturvetenskap, ekonomi eller något annat.

IDÉN OM NATIONEN är en sådan föreställning som det kan vara extra viktigt att få syn på när ultranationalistiska rörelser vinner framsteg lite varstans i Europa.

- Människan är en sårbar varelse. Hon vill bli sedd, älskad och dessutom gärna få bevis på detta i form av olika slags privilegier. I en orolig tid tenderar grupptillhörigheter att stärkas, i synnerhet sådana som framhåller att man är mer värd och ska ha större inflytande än andra. Det är den här typen av känslor som högerextrema rörelser lyckas utnyttja, eftersom de grupper de attraherar i nuläget inte upplever att det finns några bättre alternativ. Högerpopulismens framgångar är ju också ett resultat av att den klassiska liberalismen tycks ha allierat sig med globaliseringens vinnare, medan vänstern förefaller ha gett upp alla försök att förändra samhället i grunden. Det har öppnat portarna för den mycket enfaldiga och regressiva identitetsnarcissism som den ultranationalistiska högern lyfter fram som ett slags allomfattande lösning på livets svårigheter.

Michael Azar är född i Örebro men uppvuxen i Tyn-

nered med en far som lämnat ett oroligt Libanon.

- Han var visserligen redan i Sverige när det långa inbördeskriget började på allvar 1975 men han upplevde det ändå in på huden eftersom hans far blev dödad och hela hans familj tvingades i exil; de flesta hamnade i Kanada. Kriget satte djupa spår också i oss barn, även om vi inte riktigt förstod det då trots att vi ofta satt framför tv:n och tittade på de fruktansvärda nyheterna från landet. Så sent som för några dagar sedan, då jag såg den libanesiska filmen *Förolämpningen*, kom jag att fundera på om det är min fars bakgrund som gör att jag, även när jag skriver om helt andra saker, alltid kommer in på frågor om krig och död.

Eftersom både han själv och hans bröder Christian och Robert har disputerat i olika ämnen, skulle man kunna tro att Michael Azar kommer från en akademikerfamilj. Men han berättar att det inte fanns någon bokkultur att tala om i barndomshemmet.

- **DET VAR EGENTLIGEN** bara vår mor som uppmuntrade oss att gå vidare med studierna. Och tack vare en och annan inspirerande lärare fick jag sedan upp ögonen för ämnen som historia, litteratur, filosofi och religion. Jag minns särskilt min första gymnasielärare i filosofi, Kjell Arne Martelius. Under vår första lektion fick vi elever skriva ner vad vi var absolut säkra på och sedan ägnade han resten av lektionen åt att smula sönder alla våra antaganden. Han lyckades väldigt väl och det tror jag har format mitt tänkande för alltid.

”De döda går igen på de levandes ben”

Namn: Michael Azar

Jobbar som: Professor i idéhistoria, författare och dramatiker. Även medgrundare av tidskriften *Glänta* och kultur- och utbildningsprojektet *Clandestino Institut*.

Urval av böcker: *Frihet, jämlikhet, brodermord* (2001); *Sartres krig* (2004); *Den koloniala bumerangen* (2006); *Döden i Beirut* (2007); *Den ädla döden* (2013); *Comprendre Fanon* (2014); *Amerikas födelse* (2015).

Bor: I Linné.

Familj: Fru och barn på 3 och 1 år.

Senast lästa bok: *Le Monde d'Homère* av Pierre Vidal-Naquet.

Senaste film: *Förolämpningen* av Ziad Doueiri

Ser fram emot under hösten: Att ge min nya kurs om Platons Staten på avancerad nivå.

Historiska kunskaper gör det svårare för oss att tänka enkelt ...

MICHAEL AZAR

på bärande samhällsfrågor är viktigt, menar Michael Azar. Därför medverkar han flitigt i den offentliga debatten, senast med artiklar i GP om Philip Roth, atombomben och Emmanuel Macron.

Men sedan ett tiotal år tillbaka skriver han även dramatik, som han också undervisar om på kursen Teaterstudier.

- Det började egentligen med att jag tackade ja till en beställning på en pjäs av en regissör som hört mig föreläsa vid några tillfällen. Det var en ynnest att få pröva detta underbara hantverk, som jag inte alls behärskade. Det resulterade i pjäsen *Deadline* som hösten 2008 sattes upp på Angereds teater. Två år senare hade min pjäs *Jag är en annan* premiär och den har sedan även spelats på ett tjugotal teatrar i Grekland. Nu skriver jag på ett tredje drama, *Den andra scenen*.

PLATON OCH ARISTOTELES i all ära, men i den klassiska striden mellan filosofin och dikten värderar Michael Azar författare som Sofokles och Shakespeare minst lika högt.

- En skicklig dramatiker kan i ett enkelt replikskifte belysa lika mycket som det kan ta en filosof väldigt många sidor att komma fram till. Sofokles drama *Kung Oidipus* visar exempelvis hur ingen människa kan lära känna sig själv oberoende av andra, och det är en insikt som den akademiska filosofin inte förmått artikulera på allvar förrän ganska sent. Just nu undervisar jag om både Sofokles och Platon och till min förvåning måste jag nog säga att jag lär mig lika mycket om människans villkor och kunskapens grunder av Sofokles som av Platon. Sofokles är dessutom mer lyhörd för den tragiska dimensionen av människans villkor, något som är ett huvudtema i min nuvarande forskning.

Den gudomliga försynen, de blinda naturlagarna, generna, passionerna, produktionsförhållandena, tillfälligheternas spel, arvsynnen - olika tänkare har genom tiderna betonat skilda ödesmakter för att beskriva människans predikament.

- Och just de grekiska tragödena har en fantastisk förståelse för det sätt på vilket händelser i det förflutna med tiden återkommer för att hemsöka de levande i nuet, och sedan sitter vi där med arvets snara runt halsen. De döda går igen på de levandes ben. Vad min nya bok ska heta? Arbetsnamnet är *Ödesfabriken. Från Adam och Eva till Atomåldern*. ■

Efter gymnasiet började Michael Azar läsa juridik.

- Jag var nog mest intresserad av att förstå lagarnas ursprung och grunderna för deras legitimitetsanspråk, men jag insåg snart att jag hade kommit till fel ställe och hoppade därför istället på filosofi, idéhistoria och internationella relationer.

1993 medverkade han i skapandet av kulturtidsskriften *Glänta*. Sju år senare disputerade han på en avhandling om den franska debatten om Algerietkriget 1954-1962. Han hann också turnera runtom i Europa som sologitarrist i reggaebandet the Nazarenes och medverka i skapandet av *Clandestino Institut*, en kulturförening för olika sorters evenemang kring demokrati och postkoloniala teman.

FÖR KOLONIALA FÖRESTÄLLNINGAR hänger kvar, även inom kulturområdet.

- ”The past is never dead, it's not even past” förklarade den amerikanske författaren William Faulkner. Vi vill gärna tro att det finns skarpa brytpunkter i historien - och helst att vi själva representerar sådana - då vi lämnar det förflutna bakom oss till förmån för ett slags nollpunkt av ren rationalitet och autonomt tänkande. Men all min forskning visar hur det förflutna genomkorsar våra liv och kanske i synnerhet på de punkter vi tror att det inte gör det. Därav också mitt intresse för det omedvetnas betydelse i våra liv och i vår historia som blottlägger de dunkla krafter som håller oss i sitt grepp.

Att lyfta fram ny sakkunskap och kritiska perspektiv

246

PUBLICERINGAR. Så många avhandlingar publicerades under 2017. 214 av dem var skrivna på engelska, 28 på svenska, 2 på spanska och 1 på tyska.

Det innebär att 87 procent av avhandlingarna vid GU skrevs på engelska. För fyra år sedan var siffran 74 procent.

SÖK MEDEL

Doktor Felix Neuberghs stiftelse ledigförklarar härmed medel för år 2019 vilka dels ska främja:

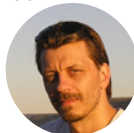
- 1) I Sverige boende barns eller ungdoms vård och uppfostran.
- 2) I Sverige boende ungdoms utbildning vid högskola, universitet eller liknande officiell anstalt.
- 3) Vård och hjälp till i Sverige boende behövande: ålderstigna, sjuka eller handikappade.
- 4) Klinisk medicinsk vetenskaplig forskning som bedrivs i den västsvenska regionen och vars huvudsakliga syfte ska vara att förbättra den äldre människans fysiska livskvalitet.

Mer information finns på www.felixneubergh.se.

CITATET

"Ett steg i rätt riktning för en ny regering vore att radikalt minska den politiska kontrollen vid tillsättning av rektor och styrelse och frångå systemet med "vänderande" rektorer. En rektor ska vara en akademiskt högt respekterad representant för högskolan, inte en ryggradslös marionett som går politikernas ideologiska ärenden"

skriver bland andra **Jens Stilhoff Sörensen**, docent i globala studier, i SvD-Debatt den 16 september 2018.

Ökade krav på prefekterna

AKADEMI. Det är snart fem år sedan den nya administrativa organisationen, med stramare besluts- och delegationsordning och linjestyrning, infördes vid GU. Det var en konsekvens av GU förnyas och Vision 2020 som syftade till att skapa ett mer sammanhållet universitet. Ett annat skäl till översynen är att "universitetet behöver stärka sin förmåga att fatta strategiska beslut och göra prioriteringar".

Håkan Pihl, med stöd av Magnus Pettersson från universitetsledningens stab, har undersökt hur berednings- och beslutsprocesser ser ut på andra lärosäten vad gäller kollegialitet och linjestyrning och vad som kännetecknar situationen vid Göteborgs universitet.

Håkan Pihl har genomfört intervjuer i fokusgrupper med totalt 85 personer. Respondenterna menar att "ambitionerna bakom GU förnyas till stora delar har uppfyllts". Även om omställningen var "drastisk och omvälvande" har verksamheten successivt utvecklats och anpassat sig. Dessutom verkar de flesta, enligt Pihl, vara positiva till införandet av institutionsråd och det faktum att prefekternas beslutsmandat har stärkts, inte minst på personal- och arbetsmiljöområdet. Särskilt positiva är medarbetare med prefekterfarenhet medan ledamöter i institutionsråden

gärna ser en återgång till institutionsstyrelser.

En slutsats är att prefektestyret kräver en ökad professionalisering. Att vara prefekt idag är mer utsatt än tidigare och kraven har ökat. "De måste vara väl lämpade för uppgiften och behöver stöd för att utvecklas", skriver Pihl med rekommendationen att fortsätta utveckla ledarskapsutbildningarna och att stärka de interna nätverken.

I den nya linjestyrningen har en del av det kollegiala inlyftandet lagts på de beredande organen, där den reella makten finns. Pihl föreslår att prefekten ska ha skyldighet att rådfråga institutionsrådet i alla väsentliga frågor.

GUS och studentkårerna menar att studentinflytandet har minskat i samband med att institutionsstyrelserna avskaffades; där hade studenterna "reell makt".

Ett annat problem är att ledamöter i fakultetsstyrelser, institutionsråd och beredningsorgan ofta uppfattar sig som representanter för särintressen. Därför föreslår Pihl införande av en utbildning.

I rapporten finns en rad rekommendationer, men vad som blir resultatet vid GU är än så länge oklart, eftersom rapporten fortfarande diskuteras.

ALLAN ERIKSSON

MÅNADENS LÄTTRIMMADE AFORISM

Existensiellt:

Trots lärdom, sans och folkligt vett blir livet lätt en rysk roulett.

Fatalt kastralt:

När dispyter osar hett, grålar basar i falsett.

Guido Satir
Alias Guy Heyden,
professor emeritus.
Foto: privat

Att Göteborgs universitet nu, enligt den så kallade Shanghai-listan, har kvalat in på 100–150 listan över världens bästa universitet, tror du att det har någon betydelse?

WEBBPANELEN JA 64% NEJ 19% VET EJ 17%

Antal svarande: 67. Urvalet består av 100 anställda utifrån ett delvis slumpmässigt urval på 500 medarbetare.

REPORTAGE

28 VÄRLDEN
UTAN
MÄNNISKAN

30 HETT INOM
MEDICINSK
FORSKNING

33 SÄND UTBILDAR
ETIOPIER PÅ
BESÖK

43 VARFÖR
PUBLICERA
SIG?

Ubåt revolutionerar havsforskning

Text: EVA LUNDGREN Foto: JOHAN WINGBORG

Den kan gå in under 500 meter tjocka istäcken men även mäta vad som händer i små vikar. Den kan gå ner på 3 000 meters djup men också lägga sig strax under vattenytan och diskret undersöka processer där.

– Undervattensfarkosten Ran är helt enkelt den största satsning som gjorts på många år för att höja nivån på svensk havsforskning, förklarar projektledaren Anna Wåhlin, professor i oceanografi.

Med hjälp av farkosten, som sjösattes den 22 augusti, kan forskarna mäta isens tjocklek i Antarktis.

DEN BRANDGULA, sju meter långa och 1,8 ton tunga farkosten är en så kallad AUV, Autonomous Underwater Vehicle. Den har fått namnet Ran, efter den fornnordiska gudinnan över havsdjupen, och i hela världen finns bara två obemannade ubåtar som liknar Ran: i Storbritannien och i Australien.

Den 22 augusti vad det dags för sjösättning vid forskningsstationen Kristineberg. En liten båt med ubåten fastsurrad i en ramp på däck lämnade kajen och åkte ut i Gullmarn. Samtidigt åkte också ett större fartyg iväg, R/V Oscar von Sydow, full av mediefolk, beredda att med kamera och mikrofoner rapportera om sjösättningen.

Och så, efter cirka 20 minuters färd från land, var det dags: rampen ubåten sitter på tippas mot vattnet, förtöjningen släpps, ubåten far iväg, pilar kvickt in under vattnet och efter några sekunders väntan, ligger den där som en orange torped på vågorna.

– **DEN KOMMER ATT** ta itu med sitt första uppdrag med en gång, berättar Anna Wählin, som arbetat med ubåtsprojektet i tre år. Det handlar om att undersöka hur trålning påverkat botten i Gullmarn. Sedan kommer olika tester att utföras innan det är dags för ubåtens första riktigt spännande forskningsdestination: Antarktis. Och ytterligare två resor till Sydpolen är redan inbokade.

Ran är utrustad med en mängd olika sensorer som

gör att den kan mäta och undersöka en bred palett av företeelser under sin färd. Bland annat kan den skanna undervattensmiljön med hjälp av ljudvågor och eko, ta vattenprover samt mäta kemi, biologi och fysik i havet.

– **DET INNEBÄR BLAND** annat att den kommer att kunna göra kartor över hur det ser ut i havet under Antarktis is, något som varit omöjligt tidigare. Vi kommer exempelvis att kunna undersöka hur långt inlandsisen sträckte sig för tusentals år sedan samt hur snabb avsmältningen varit under tidigare mellanistider. Kanske hittar vi något oväntat också, exempelvis nya arter.

Om Ran skulle fastna under ett uppdrag aktiveras ett nödsystem som gör att farkosten kan ta sig tillbaka baklänges till utgångsläget. Sedan flyter den upp till ytan med hjälp av en airbag.

Ubåten kan även användas som komplement till ett större forskningsfartyg som håller på med andra aktiviteter medan Ran är ute på uppdrag, berättar Anna Wählin.

– Innan ubåten dyker, kan den meddela position och status för alla instrument till det större fartyget. När forskarna fått klarsignal att allt fungerar som det ska, skickas den iväg medan forskarna ägnar sig åt annat på det stora fartyget.

Förutom vid spännande expeditioner till polerna kan Ran även nyttjas vid undersökningar runtom våra

Fakta

Farkosten Ran är en specialutrustad Hugin AUV som har byggts av det norska företaget Kongsberg. Det har tagit drygt tre år att upphandla och bygga. Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse står för finansieringen. Projektet har genomförts i samarbete med Chalmers och Stockholms universitet. Den kommer att ingå i en nationell svensk forskningsinfrastruktur, tillgänglig för alla svenska forskare.

egna kuster, berättar Anna Wählin.

- Eftersom den kan ligga alldeles omärklig vid ytan utan att störa, kan den mäta småskaliga virvlar och utbyte mellan atmosfär och hav utan att påverka processerna. Det har vi inte kunnat göra tidigare när vi varit ute med en vanlig båt med en propeller som piskar upp vattnet.

Det är det norska företaget Kongsberg som byggt AUV:n. Hela processen, från upphandling till klar farkost, har tagit tre år. Kostnaden ligger på 30 miljoner kronor.

- Fartyget kommer att vara en nationell forskningsresurs vilket innebär att andra lärosäten kan boka in sig för användning. Den kan förstås också användas för utbildning.

Det innebär bland annat att den kommer att kunna göra kartor över hur det ser ut i havet under Antarktis is, något som varit omöjligt tidigare.

ANNA WÄHLIN

Elefanter borde leva i Skåne

Text: EVA LUNDGREN Foto: JOHAN WINGBORG

Vilka områden är naturliga hemtrakter för elefanter, noshörningar och leoparder? Bland annat Sverige.

Det visar ny forskning där en stor mängd data sammanställts över samtliga kända 5 831 däggdjursarter som levt i hela världen de senaste 130 000 åren.

Det är svårt att föreställa sig den fauna som fanns där då: glyptodoner, bepansrade släktingar till bältdjur som vägde ungefär ett ton, och kängurur på 200 kilo ...

SØREN FAURBY

PHYLACINE KALLAS DATABASEN som bygger på ett digert arbete där forskare från universiteten i Göteborg och Århus ställt samman data över de senaste 130 000 årens alla levande och utdöda däggdjur i världen. Bland annat har man gått igenom en mängd dna-databaser, data från fossila utgrävningar samt kartor och artiklar om utdöda djur på museer. Djuren har försetts med olika uppgifter, som när de utrotades eller försvann från ett visst område, var de finns nu, storlek, samt hur de livnärde sig. Med hjälp av en avancerad algoritm har forskarna sedan räknat ut var de utdöda arterna skulle ha funnits om de levt idag. Men de kan också visa att många av dagens stora däggdjur haft ett betydligt större utbredningsområde än nu.

- Databasen har helt enkelt gett oss en ny förståelse för vad som är naturligt för olika arter, förklarar Søren Faurby, projektets forskningsledare. Många tror exempelvis att elefanter är anpassade för varma områden eftersom det är där de bor nu. Och det kan förstås vara så att de individer som finns idag har förlorat förmågan att leva i kallare klimat. Men om det inte vore för människan hade det sannolikt funnits elefanter i Skåne, men av en annan art än de nu levande. Lite längre norrut hade det funnits mammutar.

Lejon är ett annat exempel på en art som idag främst finns i subsahariska Afrika.

- Men lejon har tidigare funnits över större delen av Afrika, Sydostasien och till och med i sydöstra Europa; de fanns till och med kvar under antik tid. Det har också

funnits andra arter av lejon, som numera är utdöda, exempelvis grottlejon som fram tills för cirka 10 000 år sedan ströövade omkring i större delen av Europa och över hela Sibirien. Ett annat exempel är det närbesläktade amerikanska lejonet som fanns i större delen av Nordamerika. Också leoparder vandrade en gång i europeiska skogar och berg.

I Australien utrotades de flesta större däggdjur för cirka 50 000 år sedan, i samband med att människan kom dit, berättar Søren Faurby.

- Det är svårt att föreställa sig den fauna som fanns där då: glyptodoner, bepansrade släktingar till bältdjur som vägde ungefär ett ton, och kängurur på över 200 kilo; om de kunde hoppa måste det ha dånat en hel del.

Också i Amerika, Europa och Asien utrotades flera stora däggdjur, även om det skedde senare, för 20 000-15 000 år sedan. Till detta kommer alla arter som försvunnit överallt i världen de senaste cirka 250 åren.

- Exempel på stora djur som fanns i Nordamerika före människan är elefanter och hästar men också helt andra djur, som väldiga bepansrade varelser som vägde ett ton.

KLIMATFÖRÄNDRINGAR ÄR DET hot mot människan som diskuteras allra flitigast idag. Men för andra djur finns betydligt större faror, betonar Søren Faurby.

- Överdriven jakt eller fiske, jordbruk, urbanisering, invasiva arter och sjukdomar, föroreningar, förändrade miljöer på grund av dammbyggen och liknande - enligt en undersökning av tidskriften Nature är alla dessa företeelser större hot mot den biologiska mångfalden än klimatförändringarna.

Varför är det då så viktigt att känna till var lejon, tigrar, noshörningar, hyenor och elefanter hade funnits om inte människan ställt till det?

- En förutsättning för att förstå vad människans

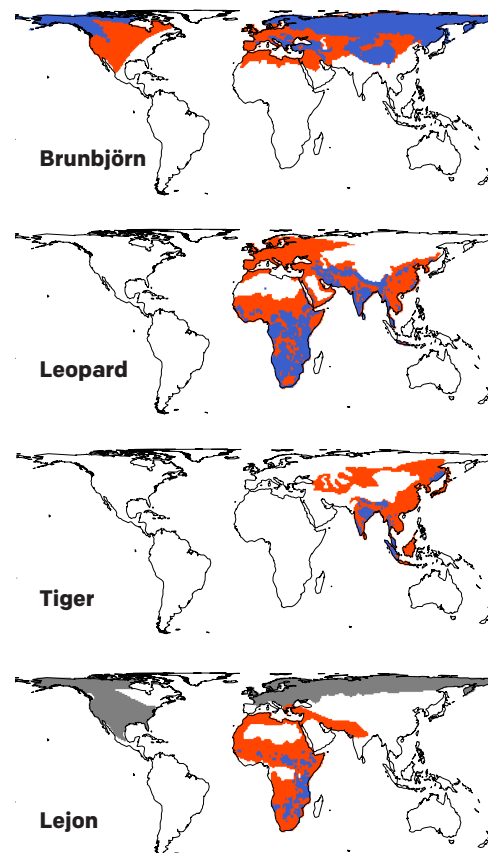
Søren Faurby är projektledare för det omfattande arbete som ligger bakom databasen PHYLACINE.

nutida framfart kan innebära för framtiden är att ta reda på vad den medfört i forna tider. Hur hade världen sett ut utan oss? Men databasen kan också användas för att försöka återställa den biologiska mångfalden. Vad skulle hända om man exempelvis återinförde elefanter på den franska landsbygden? De har ju levt där förr så det borde fungera, bland annat skulle de öppna upp landskapet som de stora djur de är.

Att med hjälp av genteknik återuppliva utrotade djur tror Søren Faurby mindre på.

– Om någon miljardär har lust att satsa sin förmögenhet på ett sådant projekt har jag inget emot det men forskningsmedel ska inte gå till sådant: att åtminstone i någon mån återställa och öka den biologiska mångfalden tycker jag verkar betydligt bättre.

Databasen PHYLACINE är öppen för alla men kräver dock teknisk kompetens för att kunna användas.

De blå områdena visar var brunbjörn, leopard, tiger och lejon finns idag, de röda var de också hade funnits om det inte varit för människan. De grå områdena på lejonkartan visar utbredning för det utdöda grottlejonet och det amerikanska lejonet.

Databasen PHYLACINE

Databasen inkluderar jordens samtliga kända 5 831 nu levande och utdöda däggdjur från de senaste 130 000 åren och bygger på en sammanställning av en mängd dna-databaser, data från fossila utgrävningar, kartor och artiklar om utdöda djur och mycket annat.

Forskningsledare är Søren Faurby, Göteborgs universitet. Övriga medverkande är Alexandre Antonelli,

Göteborgs universitet, samt Matt Davis, Jens Christian Svenning, R.Ø. Pedersen och S.D. Schowaneck vid Århus universitet.

Länk till databasen: https://github.com/MegaPast2Future/PHYLACINE_1.2.

Länk till artikeln *The Phylogenetic Atlas of Mammal Macroecology*: <https://esajournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/ecy.2443>.

Vill 3D printa ut ny hud

Text: EVA LUNDGREN Foto: JOHAN WINGBORG

– En sak är säker: framtidens forskare kommer att blicka tillbaka på oss och undra hur vi kunde ha så fel.

Så säger Lars Kölby, professor i plastikkirurgi, med anledning av den snabba utvecklingen inom medicin.

Själv ägnar han sig åt att utvärdera och justera behandlingsmetoder vid kraniosynostos – samt åt 3D-printing.

Den stora fördelen med att operera foster är att det inte blir några ärr alls.

LARS KÖLBY

SAHLGRENSKA UNIVERSITETSSJUKHUSET har ansvar för så kallad rikssjukvård inom kraniofacial kirurgi. Det innebär att patienter från hela landet, och ibland även från utlandet, kommer hit för behandling. Den största gruppen är barn på 4-6 månader med kraniosynostos, alltså en för tidig slutning av skallens tillväxtsömmar.

– Hur allvarligt det är beror på hur många sömmar, eller suturer, som slutit sig, berättar Lars Kölby. Förr utsattes dessa barn för stora och komplicerade ingrepp. Nu använder vi en mycket enklare metod som Claes Lauritzen, professor på vår avdelning, kommit på: när vi sågat upp suturerna sätter vi helt enkelt in en liten fjäder som formar om och rättar till skallen.

Och kanske har Lars Kölby hittat en mekanism som skulle kunna leda till ytterligare förbättrade behandlingar.

– **PÅ VISSA RÖNTGENBILDER** har vi märkt att ny sutur spontant börjar bildas när vi sågat upp kraniet. Det är som om sågandet sätter fart på en latent process hos cellerna, som bara väntar på att skapa en sutur. Om vi förstår hur den processen går till skulle vi kanske kunna förenkla behandlingen ytterligare.

Av en slump kom Lars Kölby för en tid sedan dessutom på ytterligare ett sätt att förenkla operationen.

– En kraniosynostoperation går till så att en plastikkirurg ritar linjer på patientens huvud där neurokirurgen sedan ska såga. Innan vi sätter in fjädern brukar vi pilla bort benhinnan. Vid ett tillfälle blev det så att vi lät hinnan vara kvar – vilket fick ner blödningen till en tredjedel jämfört med tidigare! Nu har vi som standard

att lämna hinnan ifred, en förändring som trots sin enkelhet alltså fått stor betydelse.

Kraniosynostosoperationer är ett av flera exempel på en behandling som förr var förenad med stora risker men som idag är ett rutiningrepp. Men ännu bättre vore förstås att inte behöva operera alls.

– **UTVECKLINGEN GÅR JU** åt det hållet, berättar Lars Kölby. Tänk bara hur man förr drog ut friska tänder på folk för att undvika framtida benröta, något som idag är helt onödigt, tack vara antibiotika. Ett annat exempel är magsår, som förr innebar att stora delar av magsäcken opererades bort. Men så kom Losec och vips försvann nästan alla magsårsoperationer! Vilken kirurgi som kommer att kunna undvikas i framtiden vet vi förstås inte, men jag misstänker att fetmaoperationer ligger bra till; för visst är det konstigt att koppla om tarmarna när mättnadskänslan sitter i hjärnan?

En intressant ny teknik, som kanske kan bli revolutionerande, är att operera missbildningar redan i

Lars Kölby

är nybliven professor i plastikkirurgi med inriktning mot kraniofacial kirurgi. Tillsammans med Paul Gatenholm, Stina Simonsson och Gunnar Kratz forskar han om 3D-printing av celler.

Forskaren Linnea Strid Orrhult övervakar printern när den skriver ut en centimeterstor bit hud.

mammans mage. Enklare ingrepp på ofödda barn görs redan idag.

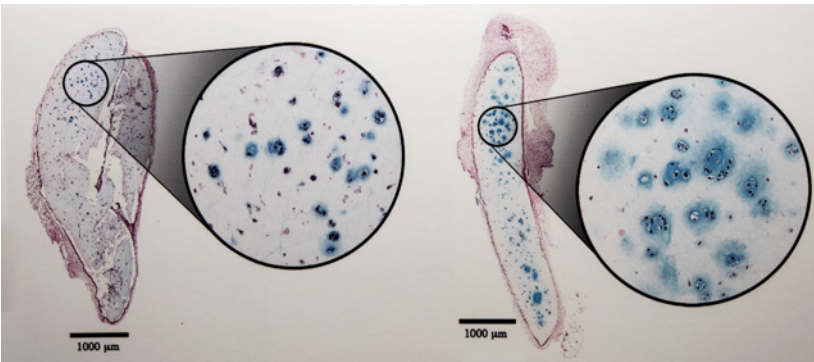
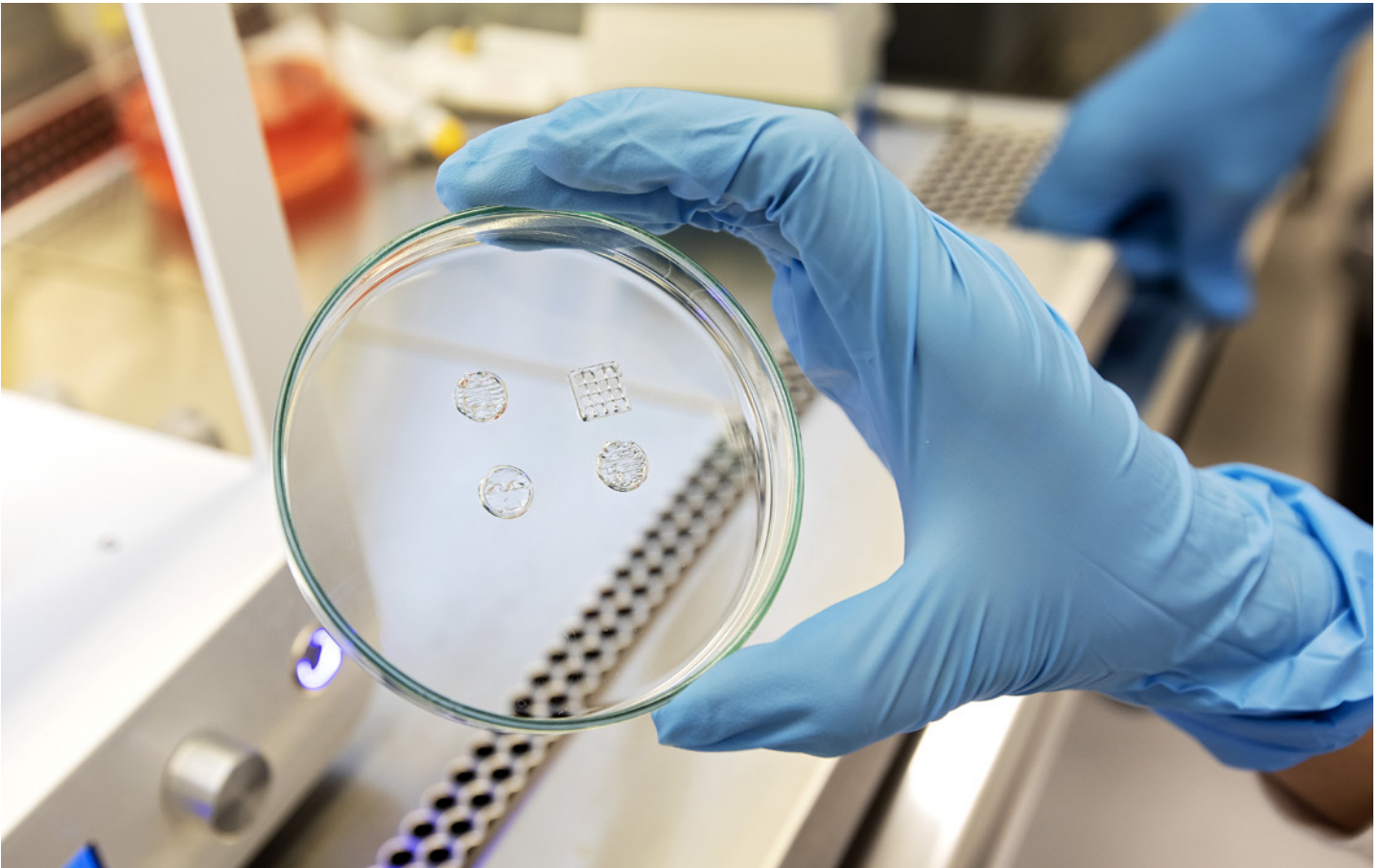
- Den stora fördelen med att operera foster är att det inte blir några ärr alls, de stamceller som ska bli hud är redo att skapa ett perfekt organ, även om man skär lite i det.

All kirurgi kommer dock inte att kunna undvikas. Men ett stort problem är bristen på vävnad. Vid exempelvis brännskador flyttas frisk hud från andra delar av kroppen till det skadade området.

- Men vid omfattande brännskador blir det problematiskt, man kan ju inte flytta hur mycket hud som helst. En lösning skulle kunna vara att odla hudceller. Men det är svårt, både att odla fram och sedan få att fastna på kroppen.

Det är därför Lars Kölbys grupp har inlett ett samarbete med Paul Gatenholm, professor i biopolymer-teknologi på Chalmers, Stina Simonsson vid GU och Gunnar Kratz i Linköping. Deras forskning handlar om att skapa ny vävnad i en 3D-printer. Förra året rön

Mikroskopbilder av 3D-bioprintat humant brosk som suttit 30 dagar (vänster) respektive 60 dagar (höger) i djur. Den blå färgen visar glukosaminoglukaner.

forskarna stor uppmärksamhet genom att vara först i världen med att skriva ut broskceller från människa och få dem att växa i en musmodell.

– **MEN HUD ÄR** svårare, förklarar Lars Kölby. Den får ju inte bli hård som knäckebröd, utan ska vara mjuk och töjbar och dessutom innehålla exempelvis pigment och talg- och svettkörtlar. Materialforskarna gör ett jätteviktigt jobb men för att verkligen få nya vävnader att fungera i kroppen, exempelvis när det gäller kärlförsörjning och immunologi, är det biologer som krävs. I de tester vi gör nu använder vi ett material som består av kollagen och hudceller. Om vi lyckas kommer vi att försöka transplantera bitarna på grisar, som har hud

Linnea Strid Orrhult har printat ut rutmönstrad vävnad som gör att blodkärl kan växa igenom hålen.

som läker på samma sätt som människans.

Även fettceller skulle kunna användas i printrern, berättar Lars Kölby.

– I framtiden kommer man kanske att kunna skriva ut fettceller som har exakt rätt form, exempelvis för att fylla en defekt. Kanske kommer man också att kunna printa ut hela organ, även om det känns väldigt avlägset just nu. Som forskare måste man acceptera det smärtsamma faktum att vi bara vet väldigt lite om det som går att veta. Och det enda vi kan vara absolut säkra på är framtidens människor kommer att se tillbaka på oss och undra hur vi kunde göra så mycket fel. ■

SND stöttar internationellt forskningssamarbete

Under två fullmatade veckor har två etiopiska datahanterare varit på utbildning i Göteborg. Projektet är ett samarbete mellan SND, Svensk nationell data-tjänst, och nätverket EfD, Environment for Development Initiative, och målet är att göra all forskning från nätverket tillgänglig över hela världen.

– Forskare lever inte i all evighet, men deras data kommer att göra det, förklarar Yabebal Ayalew.

SAMUEL ABERA och Yabebal Ayalew är datahanterare vid Environment and Climate Research Center, som är en samarbetspartner till EfD, ett internationellt nätverk med säte vid Handelshögskolan. Det digra programmet, som pågick under de första veckorna i september, var sammansatt av Iris Alfredsson på SND och innebar en till två kurser om dagen som handlade om det mesta inom datahantering: hur forskningsdata görs sök- och replikerbar, hantering av metadata, depotering, juridik och sekretess.

– Sedan 1 januari drivs SND

av ett konsortium, bestående av sju lärosäten med GU som värduniversitet, förklarar Iris Alfredsson. Vår uppgift är just att stötta tillgängliggörande av data och i detta arbete har EfD fungerat som en förpilot. Bland många viktiga frågor finns bland annat hur vi ska hantera de restriktioner som också måste finnas när det gäller tillgänglighet samt bevarande som är ett växande problem. Att vi får igång samverkan med kollegor i andra delar av världen är förstås oerhört värdefullt.

Att göra forskningsdata

öppet tillgängligt har blivit en allt hetare fråga. I våras fattade exempelvis EU-kommissionen ytterligare beslut om hur forskningsdata ska göras öppen och även många tidskrifter kräver öppna data.

– FRÅN OCH MED I år har också EfD infört som krav att forskare som söker anslag måste lämna in en datahanteringsplan, förklarar Gunnar Köhlin, föreståndare för EfD. Att SND erbjuder ett enkelt och färdigutarbetat system för hur detta ska göras underlättar förstås för oss alla.

Den två veckor långa kursen slutade den 14 september. Nu återstår det verkligt stora arbetet för Yabebal Ayalew och Samuel Abera: att starta en forskarstödsenhet enligt SND:s modell vid Environment and Climate Research Center i Addis Abeba. Denna enhet ska så småningom kunna ge stöd

och råd inom datahantering till samtliga EfD-center runt om i världen.

– Det jag uppskattar mest med kursen är att den haft en så praktisk inriktning, berättar Samuel Abera. Fokus har inte legat på föreläsningar utan på diskussioner och praktisk information om hur man faktiskt gör. Kursen är nu slut men samarbetet med SND kommer att fortsätta.

VI LEVER I ETT informations-samhälle, påpekar Yabebal Ayalew.

– Men utan data finns ingen information. Forskningsorganisationer producerar väldigt mycket kunskap men för att den ska göra nytta måste den bevaras och vara sökbar. SND har en enkel struktur att göra detta på som vi är väldigt glada över att nu kunna föra vidare.

EVA LUNDGREN

Fakta

EfD (Environment for Development) är ett forskningsnätverk av miljöekonomier, vars sekretariat ligger vid institutionen för nationalekonomi med statistik, med samarbetspartner i 12 länder: Etiopien, Kenya, Sydafrika, Tanzania, Indien, Kina, Vietnam, Chile, Colombia, Costa Rica, USA och Sverige. EfD samarbetar med SND (Svensk nationell datatjänst) i ett projekt som ska göra nätverkets forskningsdata mer lättillgängligt för forskare över hela världen.

Efter två fullmatade veckor är Samuel Abera och Yabebal Ayalew beredda att föra vidare sin kunskap till EfD-nätverket.

Foto: JOHAN WINGBORG

Varför skriver forskare?

Allt fler artiklar om allt mer komplicerade frågor publiceras allt oftare i specialiserade tidskrifter. Men varför producerar forskare så mycket artiklar – och finns det någon som läser dem?

– Dessa och andra frågor kommer att tas upp i den nya seminarierien *Det akademiska skrivandets politiska ekonomi*, förklarar Johan Järlehed, som är en av initiativtagarna.

ATT SKRIVA sakkunniggranskade artiklar på engelska som publiceras i högt rankade tidskrifter har länge varit självklart inom främst naturvetenskap och medicin. Men även inom humaniora och samhällsvetenskap har det blivit viktigt att författa korta, engelskspråkiga artiklar för att få poäng, exempelvis på den så kallade Norska listan.

– Den fråga som känns alltmer akut är varför vi skriver överhuvudtaget, menar Johan Järlehed, docent

i spanska. Handlar det om att bidra till den vetenskapliga diskussionen eller kanske snarare om att meritera sig och öka sin sociala status? Allt fler ifrågasätter idag de stora förlagens makt över vårt arbete och de belöningsystem som utvecklats på universitetet.

Det är artiklar i prestigetidskrifter som ger poäng men inte annat skrivande, förklarar Johan Järlehed.

– Det som ibland kallas ”small writing”, som offentliga utredningar, läromedel, bokrecensioner och debattartiklar, ger inga poäng. Inte heller granskning av artiklar eller böcker – trots att det ju inte blir några artiklar i prestigetidskrifter utan granskning. Det är konstigt att akademien inte premierar de verksamheter som är en förutsättning för att systemet ska fungera. Vill vi ha det så?

FORSKNING KAN publiceras på fler sätt än i tidskrifter, exempelvis i nätverk som ResearchGate, i bloggar men också i helt andra kanaler, som i en Tedtalk på Youtube.

Fakta

Det akademiska skrivandets politiska ekonomi är en ny seminariserie öppen för alla medarbetare vid GU. Arrangörer och kontaktpersoner är Johan Järlehed, Michelle Waldispühl och Susanna Karlsson. Nästa seminarium hålls den 11 december kl. 13:30–15:00 i Stora Skansen, Sprängkullsg. 19.

– Kommer ny teknik att förändra sättet att publicera sig helt och hållet så att det vanliga istället blir att exempelvis diktera artiklar istället för att skriva dem för hand?

Det är för att diskutera dessa och liknande frågor som Johan Järlehed, Michelle Waldispühl och Susanna Karlsson startat seminarierien *Det akademiska skrivandets politiska ekonomi*.

– Vi har tre mål med seminarierna: bildning och kunskapsproduktion, kritik samt utveckling och samarbete. I början av september hade vi vårt uppstartsmöte och nästa seminarium blir den 11 december, då ska vi diskutera granskningsprocessen. Vi planerar också att arrangera en workshop i februari dit vi tänker bjuda in forskare, bibliotekarier, förläggare och finansörer. Tanken är att ha två seminarier per termin och vi hoppas att medarbetare från hela universitetet kommer att vilja vara med.

EVA LUNDGREN

Med Kina i fokus

Vet du vem Bernhard Karlgren var? Om svaret är ja är du troligen från Kina.

Han var nämligen en av 1900-talets främsta sinologer och är fortfarande högt aktad bland forskare i Kina. Dessutom var han under fem år rektor vid Göteborgs högskola.

I somras arrangerades ett symposium för att fira hans 100-årsjubileum som professor.

DET VAR DOCENTERNA Fredrik Fällman och Martin Svensson Ekström som den 22 augusti anordnade ett symposium med Kina som tema, som lockade ett trettiotal deltagare. Syftet var att hedra Bernhard Karlgren, Sveriges förste professor i sinologi, rektor för Göteborgs högskola 1931-1936 samt en stor kulturpersonlighet.

- På gamla foton ser han ofta ganska bister ut, men han var en engagerad humanist med breda intressen, berättar Fredrik Fällman. Tillsammans med några kollegor grundade han 1919 Akademiska kören, där han var tenor. Och det var bland annat hans förtjänst att filosofen Ernst Cassirer fick en professur här 1935, efter att han lämnat Nazityskland. Efter sin tid som rektor blev Bernhard Karlgren chef för Östasiatiska museet i Stockholm och han var också förste ordförande i Svenska Arkeologiska Samfundet.

BERNHARD KARLGRENS porträtt hänger i Torgny Segerstedtsalen i Vasaparken och bakom Humanisten finns en gångväg med Karlgrens namn. Men annars är den gamle professorn ganska bortglömd - i Sverige vill säga.

- I Kina är han fortfarande stor, även om mycket av det han gjorde har omvärderats på senare år, förklarar Martin Svensson Ekström. Men han var en vetenskaplig föregångare.

Martin Svensson Ekström och Fredrik Fällman.

Han var först i världen med att systematiskt kartlägga kinesiska dialekter och även först med att rekonstruera hur kinesiska språket kan ha låtit i äldre tider. Det gjorde han bland annat med hjälp av rimlexikon från 600-800-talen e. Kr. som visade hur olika ljud förändrats sedan dess. Han försökte också skapa ett system för kinesisk språkutveckling liknande det som finns för de indoeuropeiska språken.

Bernhard Karlgrensymposiet handlade både om kinesiskt språk och om forntida kinesiskt tänkesätt. Eftersom man de senaste cirka trettio åren gjort flera nya fynd av historiska texter, en del så gamla som från 300-talet f. Kr., behöver en del material, exempelvis av Konfucius, omtolkas, berättar Fredrik Fällman.

- GAMLA TEXTER ÄR ofta skrivna på bambustänger eller på siden och att tyda dem kan ibland vara kontroversiellt. Samtidigt som makthavarna

i Kina gärna framhåller sitt lands uråldriga historia vill de framhålla sin tolkning som den enda giltiga.

För den som missade symposiet i somras finns istället en seminarieserie att se fram emot, berättar Martin Svensson Ekström.

- Vi har gett seminarier i Karlgrens namn i fyra år. De är oftast på engelska och kan handla om väldigt olika saker som har med Kina att göra. Vi försöker odla en anda av upptäckarglädje och nyfikenhet och uppmanar därför föreläsarna att berätta om det de verkligen brinner för inom sin forskning. Föreläsningarna spelas också in och läggs upp på vår hemsida. Nästa seminarium är redan den 1 oktober.

Text: **EVA LUNDGREN**

Foto: **JOHAN WINGBORG**

Fakta

Bernhard Karlgren, 1889-1978, var professor i östasiatisk språkvetenskap och kultur, rektor vid Göteborgs högskola 1931-1936 samt

senare chef för Östasiatiska museet i Stockholm.

Intresserad av kinesisk litteratur?

Fredrik Fällman och Martin Svensson Ekström tipsar om Nobelpristagaren Gao Xingjians roman *Andarnas berg*, och om Eileen Chang, vars novell *Avspärning* i översättning av Anna Gustavsson Chen finns med i senaste numret av tidskriften *Karavan* (nr. 2, 2018), och om Guo Xiaolu och hennes *Kortfattad kinesisk-engelsk ordbok för älskande*. Både Guo Xiaolu och Anna Gustavsson Chen har varit föreläsare på Karlgrenseminariet. Håll också utkik efter Natur & Kulturs kommande världslitteraturhistoria där flera GU-medarbetare medverkar, bland andra Martin Svensson Ekström om kinesisk litteratur.

LÄS MER
Bernhard Karlgrenseminarier på institutionen för språk och litteraturs webbplats.

Ut ur Europa

Cirka 150 000 portugiser har de senaste tio åren flyttat till Angola för att skapa sig ett bättre liv.

– Nord-syd migration är rätt ovanligt. Att den sker i så här stor omfattning innebär något helt nytt i den europeisk-afrikanska historien, förklarar Lisa Åkesson, docent i socialantropologi, som skrivit en bok om fenomenet.

OLJA. DET VAR ORSAKEN till att Angola, efter 27 år av inbördeskrig, i början av 2000-talet upplevde en enorm tillväxt som fick migranter från hela världen att resa dit för att bygga upp landet. Rekordåret 2007 beräknades ekonomin växa med hela 27 procent.

Ekonomisk kris. Det var skälet till att många portugiser, även välutbildade, från 2006 drabbades av stora lönesänkningar eller blev arbetslösa.

– Angola var portugisisk koloni i 500 år, från 1470-talet till 1975. Efter kolonialväldets sammanbrott och det påföljande inbördeskriget har nu banden mellan länderna stärkts igen, både inom politik, ekonomi och genom familjeband, berättar Lisa Åkesson. Hon är sedan många år intresserad av Angola efter att ha jobbat där för Sida och har just kommit ut med boken *Post-colonial Portuguese migration to Angola: Migrants or Masters?*

Tidigare var det inte ovanligt att angolaner sökte sig till

Vad innebar detta för relationen mellan migranter från den forna kolonialmakten och deras "värdar" i den före detta kolonin?

Portugal för att fly undan kriget och skapa sig ett bättre liv. Men i och med freden och den enorma oljeboomen blev rollerna ombytta. Angolanska affärsmän köpte in sig i portugisiska företag till den grad att många menade att Portugal var på väg att bli uppköpt av Angola.

– Tiotusentals portugiser begav sig samtidigt till Angola för att tjäna pengar. Vad innebar detta för relationen mellan migranter från den forna kolonialmakten och deras "värdar" i den före detta kolonin? Vad hade förändrats och vad förblev som det alltid varit?

Det var frågor som intresserade mig och var orsaken till att jag 2013-2015 var i Angola och intervjuade drygt 60 byggnadsarbetare, banktjänstemän, lärare, ingenjörer och andra yrkesverksamma för att få veta mer om hur relationerna på arbetsplatserna såg ut.

Lisa Åkesson märkte snart att gamla minnen från kolonialtiden lever kvar, trots alla politiska och ekonomiska förändringar.

– **PORTUGISER**, som antingen själva hade bott i Angola tidigare eller hade familjemedlemmar som gjort det, kunde berätta om smärtsamma uppbrott från landet. Samtidigt kunde angolaner vittna om hur illa behandlade de blivit under det portugisiska styret, där arbetsgivare till och med kunde misshandla sina anställda. Yngre människor uppfattar dock kolonialtiden som något väldigt avlägset som de inte har någon egentlig relation till.

Många stereotypa uppfattningar om både européer och afrikaner återupprepas, berättar Lisa Åkesson.

– Å ena sidan ser portugiserna ofta angolanerna som arbetsskygga och okunniga, vilket ju är klassiska koloniala stereotyper. Å andra sidan ägs

Nord-sydmigration

Lisa Åkessons bok *Postcolonial Portuguese Migration to Angola: Migrants or Masters?* är utgiven av Palgrave Macmillan. Befrielsekriget startade 1961 och Angola blev självständigt 1975. Efter det 27-åriga inbördeskriget, som tog slut 2002, upplevde landet en enorm makroekonomisk tillväxt. Oljeprisrasen 2014 drabbade dock landet hårt.

ju de företag som portugiserna jobbar på ofta av angolaner som det gäller att ha ett gott förhållande till. Det är också viktigt att hålla sig väl med statens företrädare och ha alla papper i ordning; somliga informanter menar att polisen ständigt är på jakt efter vita människor som saknar visum eller arbetstillstånd som de kan kräva mutor av.

MÅNGA PORTUGISER HAR också uppfattningen att den portugisiska kolonisationen aldrig var särskilt hård eller rasistisk, till skillnad från andra länders kolonialism, säger Lisa Åkesson.

- De bygger idén på att de portugisiska kolonisatörerna

var bättre på att blanda sig med lokalbefolkningen än exempelvis de brittiska eller franska kolonisatörerna. Men det finns absolut inga historiska belägg för att Portugal skulle ha varit en särskilt välvillig kolonialmakt.

Portugiserna vill heller inte kallas "migranter".

- Andra invandrare, som kongoleser, är migranter, inte portugiserna, som tycker att de nästan hör hemma i Angola.

Vad tycker då angolanerna om portugiserna? Jo, ofta utpekade de som dominanta, arroganta och ovilliga att lyssna på angolanernas råd. De håller sig dessutom för sig själva och gillar inte att umgås, vilket är just vad integration handlar

om, enligt angolanerna.

- De är också upprörda över att portugiserna får bättre löner än angolanerna, även om de saknar erfarenhet, och avancerar snabbare till chefer. De är kritiska till att portugiserna mest anställer egna släktingar och vänner. En positiv sak med portugiserna är dock att de är duktiga lärare, anser vissa angolaner. Från båda håll finns alltså ett avståndstagande men också ett igenkännande.

Sedan 2014 har oljepriserna rasat samtidigt som ekonomin i Portugal blivit bättre, berättar Lisa Åkesson.

- MÅNGA SOM VARIT i Angola bara för att tjäna snabba pengar eller för att ett

chefsjobb är bra att ha i sitt cv, har lämnat landet, en del utan att ens ha fått ut sin sista lön. Men familjer med gamla rötter i Angola stannar ofta kvar, liksom de som träffat en partner där och börjat bygga en framtid.

Portugal hade flera kolonier i Afrika, bland annat Moçambique, förklarar Lisa Åkesson.

- Även dit har portugiser på senare år åkt för att jobba. Den migrationen är fokus för mitt nya projekt som också innebär ett stort antal intervjuer. Det är planerat att pågå till 2020.

Text: EVA LUNDGREN
Foto: JOHAN WINGBORG

UTBLICK →

DETTA HÄNDER JUST NU I UNIVERSITETSVÄRLDEN

Foto: JOHAN WINGBORG

Sveriges unga akademi i Kristineberg

Den 13–14 september träffades Sveriges unga akademi på Kristinebergs forskningsstation. Akademin har 34 ledamöter varav 7 från Göteborg: Alexandre Antonelli, Mia Liinason, Staffan I. Lindberg och Sebastian Westenhoff vid Göteborgs universitet samt Kirsten Kariberg Knudsen, Rikard Landberg och Philippe Tassin vid Chalmers.

Sveriges unga akademi bildades 2011 på initiativ av Kungliga Vetenskapsakademien och är en oberoende plattform som ska ge yngre

forskare en starkare röst i den forskningspolitiska debatten. Man arbetar också med att föra ut forskning till unga.

Akademimöten är i kärnan i akademiens verksamhet och innebär två dagar långa sammankomster i internatformat. Mötesplatserna roterar runt om i landet och utomlands för att ledamöterna ska kunna komma i kontakt med viktiga personer och institutioner i den lokala miljön.

Lundberglaboratoriet för njurforskning invigt

Foto: MAGNUS GOTANDER

Nu har Lundbergslaboratoriet för njurforskning vid Sahlgrenska akademien sjösatts. Det nya nationellt ledande njurforskningslaboratoriet har möjliggjorts genom en donation på 27 miljoner kronor från IngaBritt och Arne Lundbergs forskningsstiftelse. Här kommer forskning inom kronisk njursjukdom, njurtransplantation och njurcancer att bedrivas.

Publicera genom Kriterium!

Trött på korta artiklar på engelska i specialtidskrifter som få läser? Då kanske Kriterium är något för dig – en plattform för granskning, publicering och spridning av högkvalitativa vetenskapliga böcker, driven av forskarna själva.

Martin Dackling

Kriteriums senaste bok heter *Istället för äktenskap* och är skriven av historikern Martin Dackling. Förlaget är Nordic Academic Press men kvalitetsstämpeln står Kriterium för.

– Kriterium har ett väldigt bra system där en vetenskapligt ansvarig samt två sakkunniga läser boken. De sakkunniga är anonyma men inte den vetenskapligt ansvarige som man kan ställa frågor till och diskutera med. Att boken är granskad ger förstås en större vetenskaplig tyngd, vilket var viktigt för mig, säger Martin Dackling.

Eftersom Kriteriums granskning håller så hög kvalitet får böcker som gått via plattformen också poäng enligt den så kallade Norska listan. – Det gör det också möjligt att välja mindre förlag som inte har så stora granskningsmöjligheter själva, påpekar Martin Dackling. Granskning tar förstås tid, i mitt fall cirka fyra månader. Men lägger man ner en massa arbete på att skriva en bok kan det vara värt att se till att den blir riktigt bra.

Ambitionen är dock att det ska ta högst tre månader att få ett manus granskat, säger Maja Pelling, nationell samordnare för Kriterium.

– Plattformen har ambitionen att stödja utgivning även på andra mindre språk än svenska. Allt som publiceras via Kriterium ligger också öppet tillgängligt i pdf och andra e-format på plattformens webbplats.

EVA LUNDGREN

JOBBA SOM PROVLEDARE PÅ HÖGSKOLEPROVET 21 OKTOBER!

Som provledare ansvarar du för att provet genomförs korrekt genom att:

- ge provdeltagarna muntlig presentation innan provet börjar, där provdagens regler går igenom
- hålla tider enligt schema
- genomföra legitimationskontroller
- hantera provmaterialet, svarshäften och provhäften korrekt
- övervaka provdeltagarna under provpassen och se till att regler följs.

Arbetstiden är klockan 7.00–17.00. Som anställd vid universitetet rapporterar du arbetstiden under högskoleprovet som kvalificerad övertid.

Ange också på vilka orter du kan tänka dig att arbeta, samt om du har körkort och tillgång till bil. Göteborgs universitet ansvarar för högskoleprovet på följande orter:

Alingsås
Göteborg
Hisingen
Kungsbacka
Kungälv
Lerum
Mölnlycke
Stenungssund

Har du frågor? Kontakta oss via vår mejl hpersonal@gu.se eller ring oss på 031-786 1917.

ANSÖKAN Skicka ditt cv och en kort presentation om dig själv så snart som möjligt till hpersonal@gu.se. Vi rekryterar löpande fram till provveckan, men desto tidigare du skickar in en ansökan desto större är dina chanser.

Anna Ahrenbergs Göteborgsstipendier för gästforskare

Stiftelsen Anna Ahrenbergs fond för vetenskapliga m.fl. ändamål har beslutat att under tre år dela ut två stipendier à 100 000 kr varje år för gästforskare.

Syftet är att möjliggöra för i Göteborg verksam forskare att inbjuda kollega vid annat universitet utanför Sverige att vistas här under minst två månader. Den inbjudna gästforskaren/läraren ska bedömas kunna berika den vetenskapliga miljön här med unikt kunnande och kompetens. Vetenskapliga "vitamininjektioner", kreativitet och inspiration kan vara nyckelord i sammanhanget.

Stipendierna om vardera 100 000 kronor tilldelas gästforskaren för täckande av omkostnader för vistelsen i Göteborg, resor, boende m.m. Bostad

förutsättes kunna ordnas via gästforskarbostäder.

Stiftelsen välkomnar nu motiverade förslag om mottagare av 2018 års två stipendier. Förslagsställaren förutsättes ikläda sig planeringsansvar och värdskap för vistelse.

Stiftelsen Anna Ahrenbergs fond för vetenskapliga m.fl. ändamål, org nr 857200-0266, är personuppgiftsansvarig för den behandling av personuppgifter som sker i samband med ansökan om anslag, stipendium eller annat ändamål. Läs mer om hur stiftelsen behandlar personuppgifter på hemsidan www.annaahrenberg.com. Ansökan skall innehålla samtycke till stiftelsens behandling av personuppgifter.

Förslag ska inlämnas till prefekt med tillstyrkan av institutionsprefekt. Ansökningar ska ha inkommit till stiftelsen senast den 15 oktober respektive 15 februari. Ansökningar sänds eller lämnas till Stiftelsen Anna Ahrenbergs fond c/o Danske Bank Stiftelsetjänst Box 11055, 404 22 Göteborg. Besöksadress: Östra Hamngatan 45. Ytterligare information kan lämnas av styrelseledamoten Gunnar Dahlström tel 031-16 93 70 eller stiftelsens sekreterare, Ingvar Dahlberg, tel 0709-394 499.

En vegetarisk matpolicy sätter GU på kartan!

I MAJ UPPDATERADES *Handlingsplan för miljö och hållbar utveckling 2017-2019* där vi kan läsa att Göteborgs universitet tillsammans med Chalmers är värd för den nordeuropeiska delen av *Sustainable Development Solution Network*, ett nätverk initierat av FN för att främja FN:s hållbarhetsmål, och att "Vi strävar efter att använda universitetets unika kapacitet vad gäller tillgång till ny kunskap, utbildning och fysiska miljöer för att studera, lära ut, testa, tillämpa och ta lärdom av

både kunskapsbaserade och tekniska idéer och lösningar". Göteborgs centrum för hållbar utveckling får här i uppdrag att "... verka för ökad tillämpning av forskningsresultat i universitetets verksamhet i syfte att skapa hållbara upphandlingar och inköp". Dekaner och prefekter ska verka för att det ställs hållbarhetskrav vid inköp.

Vidare stadgas högskolelagen 1 kap, 5§ att vi i vår verksamhet ska "... främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa". Allt detta ställer betydande krav på universitetet och för många av målen kan det vara en utmaning att hitta effektiva medel att uppnå dem. Många av målen innebär nog också att vi kan tvingas göra svåra prioriteringar och vissa uppoffringar för att närma oss dem. Men ibland är det väldigt lätt att göra rätt. Vi vet ju, tack vare forskning, att vegetarisk kost har en mindre negativ miljöpåverkan än animalisk kost och att animalisk kost bidrar till ett betydande, och helt onödigt, lidande för de djur som vi äter.

I GU JOURNALEN nummer 2-2018 porträtteras Göteborgs nätverk för kritiska djurstudier i antropocen som avser att "...verka för att GU går över till att köpa in enbart växtbaserade

de produkter i sina verksamheter, och inte minst erbjuder vegansk mat vid sina olika tillställningar". På nätverkets hemsida anges vidare att nätverket ska "... arbeta för ett ökat utbud av växtbaserad mat på campus för att underlätta och uppmuntra hållbara konsumtionsval".

Förslagen pekar mot en nödvändig omställning där universitet och dess medarbetare tillsammans på ett tydligt, enkelt och effektivt sätt kan bidra till en hållbarare utveckling och detta utan någon som helst egentlig kostnad. Här krävs varken strategier eller handlingsplaner, bara ett beslut.

UNIVERSITETSLEDNINGEN initierade nyligen en översyn av universitetets regler för representation och det skulle vara en smal sak för rektor att fatta beslut om att införa en princip om att alla inköp av mat som sker med universitetets medel, på alla nivåer, ska vara vegetariska. I förlängningen kan vi säkert ställa större krav på upphandlade restauranger och kaféer i universitetets lokaler, men detta är inte lika enkelt att genomföra.

Att föra in principen är ett tydligt ställningstagande för en hållbarare utveckling som har stöd i forskningsresultat som nu är relativt okontroversiella. Vi kan inte längre med gott samvete lägga skattemedel på saker när det finns ett så mycket hållbarare alternativ. Och vi är som sanningssökande, kunskapsspridande och ansvarstagande myndighet skyldiga att välja en väg som är så tydligt överlägsen *status quo*.

Finns det något bra argument mot att införa ett krav på vegetariska matinköp? Den gängse uppfattningen i samhället är att det ska vara upp till individen själv att bestämma över sitt köttätande. Hållbarheten i denna uppfattning är dock helt irrelevant i sammanhanget. Rätten till autonomi i kostfrågan har ingen bäring här eftersom kravet på vegetariska matinköp handlar om vad vi ska använda universitetets medel till. De flesta

Finns det något bra argument mot att införa ett krav på vegetariska matinköp?

JONAS GREN

TYCK TILL DU OCKSÅ! Maila till gu-journalen@gu.se
– och håll dig inom 4 200 tecken (men gärna kortare!) inklusive blanksteg.

tror ju på, och accepterar, att det sällan eller aldrig finns något sådant som en *helt gratis lunch*. Priset för människor som på fritiden föredrar att äta kött är att de får acceptera att maten de bjuds på av universitetet är vegetarisk. Det är i sammanhanget en mycket billig lunch, även för dem. Principen torde inte heller skapa några problem kopplade till religiösa övertygelser eller allergier. Vid ovanliga allergier kan undantag göras med hänvisning till särskilda skäl.

VI HAR HÄR ETT gyllene tillfälle att skapa goodwill, agera som förebilder och lyfta fram Göteborgs universitets arbete för en hållbar utveckling. När en så stor organisation beställer och serverar endast vegetarisk mat kommer detta att märkas i samhället omkring oss. För att få till mätbara skillnader i människans miljöavtryck krävs att vi är många som är beredda att gå lite varligare fram. Att alla som bjuder nationella och internationella gäster på middag ute på restaurang, i samband med forsknings- och utbildningssamarbeten, får säga till sina gäster att de får välja vad som helst som är vegetariskt från menyn, visar att vi tar vårt hållbarhetsengagemang ända fram till tallriken och öppnar upp för diskussioner om hållbarhetsmålen vid alla måltider som vi bjuder på. Vid Universitetskanslersämbetets tematiska utvärdering av lärosätenas arbete med att främja en hållbar utveckling fick vi högsta betyg, något vi självklart ska vara stolta över. Men strävan mot en mer hållbar utveckling, särskilt på miljöområdet, är vår tids stora ödesfråga. En vegetarisk matpolicy skulle verkligen sätta GU på hållbarhetskartan.

MIN FÖRHOPPNING ÄR att du, som rektor för Göteborgs universitet, fattar det historiska beslutet att införa en vegetarisk matpolicy för hela universitetet. Ett mer hållbart beslut än det, kanske du aldrig kommer att fatta.

Foto: PRIVAT

Jonas Gren,
FD, utvecklingsledare vid Sahlgrenska akademins kansli och ledamot i utbildningsnämndens kvalitetsutskott.

REPLIK

Det görs redan mycket idag

INITIATIV AV DETTA slag uppskattar jag mycket, tack. Bara det faktum att vi alla nu kan läsa ditt välmotiverade och genomarbetade förslag här, gör att fler kommer att ha vegetariskt alternativ i åtanke när menyn ska väljas inför kommande planeringsdagar eller liknande.

Jag tror dock inte att vi måste införa ytterligare en policy eller något övergripande beslut. Göteborgs universitet har redan hållbarhet i fokus och som du skriver så åligger det dekaner och prefekter att verka för hållbarhetskrav vid inköp. Det ligger helt i linje med våra hållbarhetsmål. Med detta i ryggen går det redan idag att göra klimatsmarta val och det görs också.

Det kan utöver vegetarisk kost handla om andra hållbarhetsval som till exempel vilket papper som köps in, välja Fairtrade-kaffe, att välja bort buteljerat

vatten etcetera. Vi kan alla, på den nivån vi är, göra hållbara val.

Ett annat gott exempel är vår interna Mötesservice som redan idag arbetar aktivt och har ett väl utvecklat klimat-tänk och satsar på närodlad, ekologiskt, hållbart och att alltid erbjuda goda och vällagade vegetariska måltider. Redan idag väljer en del mötesbokare helvegetarisk meny och denna andel antar jag kommer att öka.

Min övertygelse idag är att vi inte behöver ytterligare en policy. Att vi ska verka för att det ställs hållbarhetskrav vid inköp gör att vi ändå närmar oss samma mål. Varje arbetsgrupp, oavsett institution, fakultet, område eller ansvar kan göra egna aktiva val med hållbarhet i tanken.

Rektor Eva Wiberg

SLUTREPLIK

Vagt och svagt

JAG HAR JOBBAT på universitetet i över 20 år och vet att viktiga förändringar ibland kräver modiga beslut. Det enda argument som rektor i sitt ordrika svar tycks anföra mot mitt förslag är att det skulle vara onödigt. Vi kan bibehålla vår trovärdighet som universitet endast genom att låta våra handlingar styras av vetenskapliga rön, även när dessa utmanar våra djupt förlegade traditioner. Att ändra människors matvanor görs inte i en handvändning och övertygelsen att det kommer att ske utan en uttalad policy, och om så i tillräcklig takt och omfatt-

ning, är inte realistisk. Denna utmaning måste vi ta oss an som ett universitet. Vi måste gemensamt förnya våra matvanor och lämna dessa vidare till kommande generationer. Tradita innovare, innovata tradere.

JAG FÖRESPRÅKAR EN rationell policy från ledningen som bygger på mod, visioner och ansvarstagande. Det är fortfarande oklart vad rektor förespråkar annat än fromma förhoppningar

Jonas Gren

Är du forskare/författare av texter som kopieras i högskolan?

Sök stipendium och/eller projektbidrag från Lars Salviusföreningen senast den 30/9 2018.

Mer information här:

www.bonuscopyright.se

Möte mellan Marx och Freud

Giganternas möte, det kan man kalla ett evenemang på Stads-teatern den 6 september där Karl Marx, Sigmund Freud, Sven-Eric Liedman och Per-Magnus Johansson medverkade.

Penningens makt och likheter mellan vår tid och 1800-talet stod i centrum för samtalet.

DE HAR VISSERLIGEN dödförklarats flera gånger om men i början av september stod trots allt både Marx och Freud där, på scenen i stadsteaterns foajébar. Marx talade om penningens egenskap att kunna köpa allt medan Freud berättade om lille Hans, som lidit av hästskräck men sedan blivit botad.

- Freud och Marx kompletterar varan-

Sven-Eric Liedman och Per-Magnus Johansson.

dra, de kolliderar inte, påpekade Sven-Eric Liedman. Vi har brottats med deras texter och sett hur mycket av det de skriver som talar direkt till oss som lever idag. Lyssna

bara på hur retorikern Marx förklarar att "allt fast och beständigt förflyktigas, allt heligt profaneras" samt om "den egoistiska beräkningens iskalla vatten".

Per Magnus Johansson påpekade att Freud inte bara var läkare, utan en bred tänkare.

- Han talade om fetischismen där döda varor får en närmast magisk betydelse och om föreställningen om "den andre" där det man hatar hos främlingen är det man hatar hos sig själv.

Karl Marx gestaltades av Jakob Eklund och Sigmund Freud av Mia Höglund-Melin. Mötet innebar också ett boksläpp av Sven-Eric Liedmans och Per-Magnus Johanssons nya verk *En spricka i språket*, utgivet av Albert Bonniers förlag.

Vinn biobiljetter!

Läs tidningen och var med och tävla. Bland alla som svarar rätt drar vi vinnare som får ett presentkort på två biobiljetter vardera. Lycka till!

1. Hur mycket kostade Utbildningsenhetens hbtq-utbildning?
2. På vilken plats hamnar Göteborgs universitet på årets Shanghai-lista?
3. Vilket är arbetsnamnet på Michel Azars nya bok?
4. Vilka var det som startade stiftelsen Kvinnohistoriskt arkiv?
5. När blev Martin Fritz prorektor?

Mejla ditt svar till gu-journalen@gu.se. Ange var du arbetar och din postadress så att vi kan skicka biobiljetterna om du vinner. Vi publicerar vinnarna i nästa nummer.

Förra numrets vinnare av biobiljetter är: **Eugenia Andersson**, utbildningsadministratör, psykologiska institutionen **Johan Häggman**, samordnare, sektionen för student- och utbildningsstöd, Utbildningsenheten **Malin Seljee**, utbildningshandläggare, Samhällsvetenskapliga fakultetskansliet, GU Journalen gratulerar vinnarna!

Förra numrets rätta svar: **1.** Det var år 1999 som högskolelagen ändrades så att lektorer fick rätt att prövas för professorskompetens om de uppfyllde vissa fastställda kriterier. **2.** Etiopien har cirka 100 miljoner invånare. **3.** Den amerikanska artist som utmanade könsrollerna 1968 var Dolly Parton med låten *Just because I'm a woman*. **4.** En pedell är en studentmarskalk som vaktar podiet med sin pedellstav vid en professorsinstallation. **5.** Kronprinsessan Victoria besökte Nord- och Sydkoster under sin tionde vandring i Sveriges landskap. Bland annat plockade hon skräp på stranden.

BOKMÄSSAN

Från robotar till äldres hälsa

Kan en robot hållas ansvarig för sina handlingar? Det är en av flera frågor som diskuteras i GU:s monter på Bokmässan.

– I takt med att olika AI-system blir alltmer avancerade blir detta en fråga att ta på allvar. Den leder också till många andra funderingar, som vad ansvar, moral och medvetande överhuvudtaget innebär, förklarar Dorna Behdadi, doktorand i praktisk filosofi.

DORNA BEHDADI forskar om huruvida andra varelser och entiteter än människor kan vara moraliska agenter. Kan exempelvis djur ställas till svars för sina handlingar? Och hur är det med maskiner och intelligenta program?

– Det märkliga är att, trots att oerhört många djur har betydligt bättre generell intelligens än dagens AI, har vi människor en tendens att snarare jämföra oss med maskinerna än med djuren. Kanske beror det på att robotar uppfattas som kallt rationella och att intelligens i en snäv betydelse värderas så högt hos människan?

DAGENS AI, exempelvis självkörande bilar, är programmerade att bete sig på ett visst sätt i en viss situation. Skulle en olycka ske uppstår kanske en diskussion om vem som bär ansvaret, men i dagsläget kommer ingen att skylla på själva bilen.

Men framtiden kan se annorlunda ut. Robotar och annan AI utvecklas alltmer mot att bli självständiga och flexibla med möjlighet att fatta egna beslut, där mänsklig inblandning kan bli svår att urskilja och faktiskt omöjlig att härleda, berättar Dorna Behdadi.

– Filosofiska frågor om medvetande och om vad moral och ansvar egentligen är, får med den nya tekniken ny aktualitet. Men det handlar inte bara om vad som krävs för att vara en moralisk agent utan också om hur vi rent praktiskt bör implementera moral i AI. Att ha

maskiner och algoritmer som fungerar som vi vill kan även innebära att vi behöver ge dem moralisk kompetens. Om vi kan kommunicera med ett intelligent artificiellt system kanske vi börjar uppfatta det som tillräckligt mänskligt, och det kanske räcker för att börja anse att vi har rätt att berömma eller bli arga på systemet, beroende på vad det gör.

Robotar kommer sannolikt att bli en allt större del av vår vardag. I Japan och andra länder har man exempelvis sedan flera år provat den så kallade Paro på äldreboenden, en robot som ser ut som en sälunge som dementa äldre kan knyta an till och interagera med.

– DE DEMENTA verkar inte alltid förstå att det inte är riktiga djur de kelar med, förklarar Dorna Behdadi. Är det omoraliskt att föra dem bakom ljuset? Även vårdpersonal kan i framtiden bestå av robotar, hur ska vi ställa oss till det? Finns det kanske något speciellt i mänsklig kontakt som aldrig kan ersättas? Och kan det finnas etiska skäl att sträva mot att designa maskiner och program som verkar så medvetna och mänskliga som möjligt? Eller borde man istället försöka undvika en sådan utveckling? Kanske beror svaret på användningsområde och på vem som kommer att vara brukare?

Men GU:s bidrag till Bokmässan handlar inte bara om robotar. Bland de 60 programpunkterna finns flera med åldrande som tema, exempelvis om åldersdiskriminering i media och i politiken samt om matens betydelse för äldres hälsa. Kvinnans roll i samhället, hemliga kvinnor och Svenskt kvinnobiografiskt lexikon kommer vi också att få veta mer om, liksom om Göteborgs judiska historia, Kongo, Balkan samt vad bildberättande avslöjar om hjärnan.

Och så har Carl Jonas Love Almqvist gått och blivit digital.

EVA LUNDGREN

Bokmässan
27-30
september

Fakta

GU:s universitetsgemensamma monter, B07:74, erbjuder 60 programpunkter, varav flera är relaterade till årets bokmässeteman: bild och respekt.

Program hittar du här: www.gu.se/bokmassan.

Kvinnsam firar 60

Ökad synlighet, tillgänglighet och sökbarhet, det är vad Kvinnsam kommer att satsa på efter att i våras ha blivit ny universitetsgemensam forskningsinfrastruktur.

I höst firar biblioteket dessutom 60 år med en utställning samt en jubileumskonferens.

DET VAR FÖR ATT FRÄMJA kvinnohistorisk forskning som bibliotekarierna Rosa Malmström och Asta Ekenvall, samt Eva Pinéus, ordförande för Göteborgssektionen av Fredrika Bremerförbundet, år 1958 startade stiftelsen Kvinnohistoriskt arkiv, förklarar Anna Johansson, Kvinnsams föreståndare.

– Stiftelsen hade tre huvuduppgifter: att insamla material om kvinnorörelsen, att förteckna litteratur om kvinnor samt att starta en förlagsserie för att underlätta för forskare som ägnade sig åt kvinnofrågor att bli publicerade. Skriftserien gav ut både biografier och vetenskapliga verk. Den första publikationen var en bibliografi över tryckt material om kvinnoprästfrågan, sammanställd av Rosa Malmström. För att få in handskriftsmaterial annonserade de bland annat i olika kvinnotidskrifter, vars läsare donerade material som nu är en del av vårt arkiv och som gav upphov till en stor samling tidningsurklipp som sorterades efter ämne eller person. Klippssamlingen finns tillgänglig i Kvinnsams läsesal. Kvinnorna arbetade ideellt, med bistånd från olika fonder, fram till 1971 då Göteborgs universitetsbibliotek fick ansvar för samlingarna.

2010 fick biblioteket sitt nuvarande namn: *Kvinnsam* – nationellt bibliotek för genusforskning.

– **IBLAND FÖRS DET** fram synpunkter på att namnet är missvisande eftersom vi ju inte längre bara ägnar oss åt kvinnofrågor, utan överhuvudtaget åt genus, ofta i nära samarbete med Nationella sekretariatet för genusforskning. Men namnet har en historisk koppling som vid ett namnbyte skulle gå förlorad. Kvinnsam producerar flera databaser varav den största, KVINNSAM, är deladatabas i Libris. Bland de mindre databaserna finns GENA med samtliga svenska avhandlingar med genusperspektiv, varav den första kom redan 1960: Gunnar Qvists *Kvinnofrågan i Sverige*. Och databasen utökas årligen med cirka 60-80 avhandlingar. Kvinnsam har också ett handskriftsarkiv med omkring 500 meter material.

Kvinnsam är också representerat i den grupp som arbetar med projektet Demokrati100, som initierats av Riksbankens Jubileumsfond och Kungliga biblioteket.

– Projektet handlar om att öka kunskapen om den allmänna och lika rösträttens tillkomst i Sverige 1918-1921, förklarar Anna Johansson. Om man tittar in

Kvinnsam fyller 60 år och har dessutom blivit universitetsgemensam infrastruktur, berättar Anna Johansson.

på Demokrati100.se kan man lära sig mer också om rösträttens begränsningar, exempelvis att de allra fattigaste fick rösta först 1945.

I våras fattade rektor beslut om att Kvinnsam blir universitetsgemensam forskningsinfrastruktur. Det innebär bland annat att biblioteket fått en styrgrupp med forskare från olika fakulteter samt att verksamheten ska utvärderas vart tredje år.

EVA LUNDGREN

Kvinnsam vid

Göteborgs universitetsbibliotek är nationellt bibliotek för genusforskning samt, sedan april 2018, universitetsgemensam forskningsinfrastruktur av nationellt intresse. Kvinnsam har flera databaser, bland andra KVINNSAM med cirka 150 000 referenser, GENA som förtecknar svenska avhandlingar med genusperspektiv samt GREDA som innehåller genusforskare. Arkiv, brev och inskannade fotografier är sökbara i databasen Alvin och databasen Jämnda ger jämställdhetstips.

Idag är KVINNSAM Nordens största databas för kvinno-, mans- och genusforskning.

För mer information:
www.ub.gu.se/kvinn

Kvinnorna arbetade ideellt, med bistånd från olika fonder ...

ANNA JOHANSSON

MINNESORD

En vetenskaplig gigant har lämnat oss

DET VAR 1959 som Arvid Carlsson tillträdde en professur vid den nystartade medicinska fakulteten i Göteborg. Han hade då läst medicin i Lund, och där skrivit en avhandling om skelettet. I samband med en kortare tid som gästforskare i USA hade han dock kommit att intressera sig för ett då helt nytt forskningsfält: hjärnans signalämnen.

Ur ett GU-perspektiv kan det synas försmädligt att Arvid, då han anlände, redan gjort den upptäckt som långt senare renderade honom Nobelpriset, det vill säga att dopamin fungerar som signalämne och styr vår rörelseförmåga. Men till skillnad från många pristagare, vars berömmelse baseras på en enstaka upptäckt, var Arvids fortsatta gärning kantad av viktiga insatser. Således var han till exempel den förste som förstod att läkemedel mot psykos blockerar receptorer för dopamin, och den förste att utveckla ett antidepressivt medel av SSRI-typ.

Utmärkande för Arvids insatser är den praktiska nytta de inneburit. Nobelupptäckten resulterade i en effektiv behandling av Parkinsons sjukdom. Hans studier av antipsykotiska farmaka möjliggjorde framtagandet av medel med mildare biverkningar. Det är tveklöst tack vare SSRI-preparaten - som än idag utgör förstahandsbehandling vid både depression och ångestsjukdom - som antalet självmord minskat påtagligt. Och det var goda råd från Arvid som banade väg för läkemedelsföretagets Hässle spektakulära framgångar under 1970-talet, då man bland annat utvecklade blodtrycksmedlet Seloken och magsårsmedlet Losec.

ARVIDS SVIT AV framgångar var resultatet av en särpräglad begåvning: han kunde som få identifiera de viktiga frågorna, bortse från rådande dogmer, och se ett mönster i till synes disparata observationer. Men avgörande var också hans aldrig sviktande intresse för de vetenskapliga problemen, på vilka han - genom att avstå från chefspositioner och tidskrävande hedersuppdrag - alltid kunde fokusera. Sin sista artikel, om det nya medlet OSU6162, publicerade han samma månad han avled, vid 95 års ålder.

Som vän av det kollegiala styret uttryckte Arvid ibland kritiska synpunkter på utvecklingen inom GU, men han förblev vårt lärosäte trogen, och gjorde gärna en insats som galjonsfigur när man så bad honom. Och det är många inom GU som vid personliga möten med

Foto: JOHAN WINGBORG

Arvid kunnat konstatera att han aldrig uppvisade spår av högfärd; de intellektuella problemen - aldrig prestige eller position - var det för honom centrala. En annan av Arvids sympatiska egenskaper, som gjorde det så uppmuntrande att interagera med honom, var hans påtagliga utvecklingsoptimism: han var alltid förvissad

om att stora framsteg var förestående, både inom det egna området och inom vetenskapen i stort.

EN FORSKNINGSPOLITISK LÄRDOM av Arvids framgångar är att de upptäckter som innebär störst nytta för mänskligheten ofta är oförutsägbara resultat av nyfikenhetsdriven grundforskning. Man kan vidare konstatera att Arvids framgångar aldrig föregicks av några strategiska lokala eller nationella satsningar på hans område, vilket inte heller behövdes: i kraft av sina resultat lyckades han ändå, via de reguljära kanalerna, erhålla de anslag han behövde för att kunna finansiera en lagom stor forskargrupp. Och hans insatser illustrerar även vilken betydelse det självständiga tänkandet har för vetenskaplig framgång: under hela sitt yrkesliv gick han ofta mot strömmen, och drev sin egen linje med skärpa, integritet och auktoritet. I stället för att ångsligt anpassa sin forskning till rådande trender var han den som skapade trender som andra kom att följa.

Det är få förunnat att under sin levnad göra så stor nytta för så många. En hedersman och vetenskaplig gigant har lämnat oss.

ELIAS ERIKSSON

Med anledning av Arvid Carlssons bortgång har GU Journalen bett professor Elias Eriksson att skriva ett minnesord.

Jubelprofessorn som vägrar trappa ner

Under sex år satt han i universitetets högsta ledning, första åren med musikvetaren Jan Ling och sedan med medicinaren Bo Samuelsson.

Martin Fritz, professor i ekonomisk historia, är mest stolt över att ha bidragit till Nya Pedagogen.

– Det blev en sann framgångssaga.

ATT BLI JUBELDOKTOR är en slags bekräftelse, säger Martin Fritz, 81 år, en av 17 jubeldoktorer som uppmärksammas på promotionshögtiden.

– Det betyder väl att man var ganska flitig som ung. Jag har ju varit trogen Göteborgs universitet väldigt länge, både som student och doktorand, sedan som lärare, forskare, professor men även som prefekt och prodekan.

1968 och nu ett halvsekel senare är det åter dags att stå på parnassen och ta emot applåder från publiken. Hur går tankarna?

– Så otroligt fort tiden har gått, den har bara rusat iväg. Det är först på senare år jag har blivit medveten om att jag kanske lever tills jag blir

jubeldoktor. Det jag tänker på är nog min flit. En slags lutheransk anda om att göra rätt för sig och att sköta sig.

Han tror att det beror på hans enkla uppväxtmiljö i Kungsladugård på 1940-1950-talen som på den tiden befolkades av arbetare och lägre tjänstemän.

– Det var ordning och reda. Fanns det någon buse, då visste alla vem det var. Det såg vicevärdar och deras fruar till som jagade oss och rapporterade till morsan. Där det idag kryllar av kaféer och restauranger handlade jag mjölk och specerier.

Som många andra i hans skola gjorde Martin en klassresa och var den förste i sin släkt som blev akademiker.

– Inte mindre än 18 pojkar ur min fjärdeklass i folkskolan kom in på

Majornas läroverk och åtta av oss tog studenten. Tre blev professorer. Det fanns en jädra begåvningsreserv där ute och både föräldrar och lärare trodde på oss. Begreppet klassresa hade vi pojkar ingen aning om. Min generation växte ju upp mitt i rekordåren efter andra världskriget.

Hans folkskollärare från fjärde klass satt längst fram i bänkraden under disputationssakten.

Förutom att ha gjort en akademisk karriär, han blev professor 1998, har Martin även tagit sig an ledningsuppdrag: först som prefekt, sedan som prodekan på Samhällsvetenskapliga fakulteten och därefter som prorektor.

HAN SÄGER ATT han starkt ogillar uttrycket ”det var bättre förr”, utan konstaterar kort att det var annorlunda. Bland annat stod dörren till rektor Jan Ling ofta på glänt, för många var det bara att kliva in.

– Den kontext som vi levde i var förfärligt mycket enklare än idag. Regelsystemet och kontrollen var

Jag vet inte hur många remissvar jag skrivit genom åren ... Möjligen har jag bromsat det värsta galenskaperna.

MARTIN FRITZ

internationaliseringsresor till Asien tillsammans med Göteborgs Stad, men Martin beklagar att det inte blev så mycket av de besöken.

- Det internationella utbytet går inte att styra uppifrån, men jag förstod att det var viktigt för forskarna i Asien att ha en rektor i ryggen.

DET VAR UNDER dessa resor som han lärde känna Göran Johansson, en man som, enligt Martin, aldrig svek sina ideal och som hade en sällsynt förmåga att tala med alla. Han påminde om Jan Ling.

Under Bo Samuelssons tid hade Martin kvar sitt ansvar för ekonomi och budget.

- Det blev en del förändringar efter Jan Ling. Även med Samuelsson fick jag en god relation. Han var ärlig och ambitiös men hade det inte lätt. Jag fick ofta klä skott för konstellationen rektor och förvaltningschef.

Ett annat uppdrag som Martin trivdes med var att vara lärarrepresentant i universitetsstyrelsen.

- Det var då ganska nytt med allmänföreträdare och det fanns lokala politiker som trodde man kunde styra ett universitet som en kommun. Men då reste vi ragg och stod upp för att skydda den fria forskningen. Det var där jag lärde mig att inte acceptera vad som helst och jag utvecklade ett slags civilkurage.

Något som han kom att få stor nytta av under bygget av Nya Pedagoger 2005-2006.

- DET VAR ETT stort äventyr och en triumf för mig själv. Vi lyckades med något så ovanligt som att hålla både tiden och budgeten på 750 miljoner kronor, dessutom till en relativt låg hyra. Men under planeringstiden protesterades det högljutt från blivande grannar men även från Pedagoger i Mölndal och min uppgift var att säga

nej till alla önskemål därifrån.

Martin säger att de flesta nu förmodligen glömt bort att det utbröt en storm av protester mot att bygga höga hus i ett område av kulturhistoriskt värde. Närboende befärade att miljön skulle smutsas ner.

- DET VAR JOBBIGA år men idag hörs inte ett enda gnäll. Det är viktiga lärdomar idag när det byggs nytt, säger Martin Fritz.

Under åren har han fått flera utmärkelser, bland annat Göteborgs Stads förtjänsttecken 2008. Det är han särskilt stolt över. Han tycker att man som forskare har en skyldighet att ge tillbaka något som avlönad av staten och för att man har fått arbeta under stor frihet.

- Jag har varit ganska duktig på att sprida det jag själv har lärt mig. Jag säger aldrig nej till att hålla föredrag.

Men trots att han är pensionär sedan länge har han inga planer på att trappa ner.

- OM DU FRÅGAR min fru närmar jag mig en 40-timmars arbetsvecka men jag tycker fortfarande det är så förbannat roligt att skriva, förstå och förklara saker på ett nytt sätt som gör dem begripliga. Visst, det är mycket mödor på vägen men det är oerhört tillfredsställande, både att ställas inför nytt material och att känna sig behövd.

När Martin Fritz promoverades 1968, under vänstervågen, stod han i Konserthusets tillsammans med 70 nya doktorer. Men livet som doktorand och med småbarn hemma var knapert, så han hade inte ens råd att gå på banketten.

Men den här gången tänker han inte missa festen.

Text: **ALLAN ERIKSSON**
Foto: **JOHAN WINGBORG**

mindre och jag inbillar mig att friheten att prova nya saker var större. Jag vet inte hur många remissvar jag har skrivit under åren och man kan fråga sig om det har haft någon effekt alls för styrningen av Göteborgs universitet. Möjligen har jag bromsat de värsta galenskaperna, säger Martin Fritz som 1996 blev prorektor under Jan Ling. En person han kom att utveckla en nära vänskap med.

- JAN LING VAR JU en fri och frispråkig konstnärssjäl. Han var inte lik någon annan och till hans stora förtjänster hörde att han såg alla människor som de var, även om han kom med en del fantasifulla idéer. Det hände ibland på sena eftermiddagar att han drog ner jalsierna i det anrika rektorsrummet, hällde upp ett glas konjak och vi pratade om alla galna professorer och dekaner som skällt på oss under dagen. Nu skiter vi i dem, sade Jan Ling. Låt oss prata om vår forskning istället! Som prorektor blev det många

Tredje uppgiften kom aldrig trea

Synen på populärvetenskap har förändrats radikalt. Det som tidigare sågs som något nödvändigt ont tycker nu många av dagens forskare är självklart – att dela med sig av sin kunskap.

Idag är Bokmässan och Vetenskapsfestivalen bara några av de platser där forskare möter allmänheten. En av dem vid Göteborgs universitet som banade vägen är medicinaren Ernst Nyström, idag 77 år. Vi träffade honom i hans hem i Fiskebäck.

REDAN TIDIGT gav sig Ernst Nyström entusiastiskt i kast med det som då kallades tredje uppgiften. När Högskolelagen revideras 2009 etablerades istället samverkan som namnet på denna uppgift, kanske för att markera att den skulle ses som jämställd de övriga två uppgifterna, forskning och utbildning. Men för Ernst kom uppgiften aldrig på tredje plats. Under sin tid som professor vid Göteborgs universitet gjorde han stor skillnad för att förändra synen på att arbeta med populärvetenskap, inte minst genom radioprogrammet Alltinget.

FÖR ATTA ÅR SEDAN, strax efter sin pensionering, drabbades Ernst av en massiv stroke. Borta är de snabba svaren, men inte hans outtömligt goda humör. Hjärnan är verkligen ett mystiskt organ. Den stora hjärnblödningen höll nästan på att bli hans död. När han hade repat sig något var orden borta – ofta ersatta av siffror. Åldrar, avstånd, antal, årtal.

– Tio! utropar Ernst.

Han skrattar och knackar med pekfingeret på vykortet som ligger på bordet framför honom. Bilden visar några personer ur den grupp forskare vid Göteborgs universitet

som tillsammans stod för svaren i Sveriges Radios program Alltinget under just så många år. Tio år.

Journalister ställer de mest underliga frågor om människan och kroppen, och Ernst visste oftast svaret, eller vart man skulle vända sig. Han såg det alltid som en utmaning att förklara det krångliga på ett enkelt sätt, även för unga, som ofta ställt de mest oväntade frågorna. Varför får man ont i huvudet när man äter glass? Varför kan man få en klump i halsen när man ser en sorglig film?

Rehabiliteringen har haft god effekt och orden kommer sakta till-

Du kunde alltid ge mig tips om vem jag skulle prata med och vi diskuterade vilka ämnen som var intressanta att ta upp.

Carina Elmäng väljer ut bilder med Ernst Nyström.

baka, mer och mer. Ernst säger att han förstår allt vi säger, han kan formulera sig i sina tankar, och gör sig förstådd genom att kombinera ord med siffror och kroppsspråk. Det går ganska bra. Men ibland hakar det bara upp sig.

– **DET BLIR NÄSTAN** en frågesport här hemma när jag inte förstår vad Ernst menar, berättar hans fru Kerstin, eller Sassa som alla som känner henne säger.

– “Har vi det hemma?” “Finns det i kylskåpet?” “Går det att dricka?”

Två gånger i veckan åker Ernst till afasiföreningen och tränar sitt tal. En vän som är logoped hjälper honom också en gång i veckan för att han ska återerövra ännu mer av sin verbala kapacitet.

– Det måste vara frustrerande att inte kunna uttrycka det du tänker, säger jag, och Ernst konstaterar, fortfarande leende:

– Det är som det är, helt enkelt.

UNDER MÅNGA ÅR var Ernst ansvarig utgivare för det populärvetenskapliga magasinet Corpus som först gavs ut av den medicinska fakulteten, och senare blev ett organ för hela Sahlgrenska akademien när den nya fakulteten bildades. Magasinet fanns från 1995 till 2004 och spreds både inom och utanför Sahlgrenska akademien. Redaktör var Carina Elmäng, som då var informatör på fakulteten och som nu också sitter på balkongen i Fiskebäck med mig.

– Du har ju alltid varit en väldigt god människokännare, säger Sassa till Ernst som nickar.

– Du kände folk överallt och hade ett fantastiskt kontaktnät, säger Carina. Du kunde alltid ge mig tips om vem jag skulle prata med och vi diskuterade vilka ämnen som var intressanta att ta upp.

Som arbetskamrater delade Carina och Ernst inte bara drivkraften att tillsammans göra en så bra tidning som möjligt. Anledningen till att de fortsatte hålla kontakten var främst deras stora intresse för hundar, och för foto. De skickade ständigt bilder till varandra, ofta på sina älskade hundar.

Foto: PRIVAT

Ernst Nyström med sin hund Amy.

Vi dricker kaffe på balkongen i Ernst och Sassas nybyggda lägenhet med utsikt över Fiskebäcks småbåtshamn. Parets hund Amy, en welsh springer spaniel, passar på att vila en stund bakom hussus stol. Dämpade 40-talstoner jazzar ut från vardagsrummet.

Vykortet på Alltinget ligger kvar där på bordet, Ernst pekar på bilden och vi kommer tillbaka till radiopro-

grammet. Panelmedlemmarna var ett roligt gäng att samarbeta med, minns Ernst, och några av dem träffas fortfarande och äter lunch ibland. Det händer att Alltinget återuppstår på Göteborgs stadsbibliotek vid lunchtid och svarar på allmänhetens frågor.

Tio! upprepar han, tio härliga år med Alltinget blev det. Det var flamsigt och skrattigt i radiostudion innan sändningslampan tändes, och

Fakta

Ernst Nyström disputerade vid Karolinska Institutet med en teoretisk avhandling om separation av olika fettlösliga substanser. Han flyttade till Göteborg 1970, och blev professor i medicin år 2000. Parallellt arbetade han som överläkare på Sahlgrenska där han mötte patienter med olika hormonrubbningsar. 2007 tilldelades han Ångpanneföreningens pris för sin framgångsrika kunskapsspridning.

2010 gick Ernst i pension.

frågorna handlade om allt mellan himmel och jord. Även om Ernst var den medicinska experten drog han sig inte för att svara även på helt andra frågor som intresserar honom, om rymden, flygplan, djur och natur.

- Jag minns att jag lyssnade på radio och hörde att du fick frågan om hundar har humor, säger Carina till Ernst och ler:

- Du svarade nej. Jag höll inte alls med dig, för jag vet att hundar har humor, och vi vände och vred på den frågan tillsammans efter programmet.

Ernst skrattar och nickar ner mot Amy som ligger på balkonggolvet och låter oss veta att han skulle gett ett annat svar idag. För visst har hundar humor.

KUNSKAPERNA OM kemi och hormoner kombinerades när han skrev sin uppskattade översikt om vad som händer i kroppen när vi blir kära, som också blev utgångspunkt för en hel rad populära föredrag för allmänheten.

Löpning och skidåkning var hans stora intressen, och kanske har han sin goda fysik att tacka för att han fortfarande lever. Eller kanske är det hans outsinliga positiva livssyn som blivit hans räddning, menar Sassa: - Ibland när det regnar och blåser kan jag se ut genom fönstret och utbrista "Fy, vilket dåligt väder!", då svarar Ernst att "Men det är bra inne".

Text: **ELIN LINDSTRÖM CLAESSEN**

Foto: **CARINA ELMÄNG**

Ny på jobbet

(ej adjungerade professorer, docenter eller seniora professorer)

Ninnie Andersson är ny universitetslektor i estetiska uttrycksformer med inriktning mot dansdidaktik på Högskolan för scen och musik.

Henric Benesch är ny prodekan på Konstnärliga fakulteten.

Malin Bång är ny universitetslektor i komposition på Högskolan för scen och musik.

Therese Bäckman är ny vice prefekt på juridiska institutionen.

Nicky Bitten är ny gästprofessor i vårdvetenskap med inriktning mot hälso- och sjukvårdsforskning.

Erik Björling är ny universitetslektor i processrätt.

Victoria Brattström är ny universitetslektor i musikedramatik på Högskolan för scen och musik.

Göran Broström är ny professor i oceanografi.

Jason Chuah är ny gästprofessor i civilrätt med inriktning mot sjö- och annan transporträtt.

Moa De Lucia Dahlbeck är ny postdoktor i internationell rätt.

Magdalena Eldh är ny personaladministratör på Högskolan för scen och musik.

Elin Ericsson är ny CUL-doktorand vid institutionen för tillämpad IT.

Charlotte Flensburg är ny universitetsadjunkt i teaterdidaktik på Högskolan för scen och musik.

Christina Hagberg är ny personalhandläggare

på Konstnärliga fakulteten.

Gergely Katona är ny professor i biokemi.

Jonathan Lilliedahl är ny universitetslektor i musikpedagogik på Högskolan för scen och musik.

Saida Hajee är ny kommunikör på Externa relationer, Handelshögskolan.

Ulrika Hedman är ny administratör på SOM-institutet.

Sofia Högstadius är ny universitetsadjunkt i ensemble på världsmusikutbildningen på Högskolan för scen och musik.

Anders Kampe är ny tekniker på Högskolan för scen och musik.

Carl Michael Karlsson är ny universitetsadjunkt i teaterdidaktik på Högskolan för scen och musik.

Sebastian Lundmark är ny forskare på SOM-institutet. Han kommer närmast från Stanford.

Helena Löfving är ny universitetsadjunkt i journalistik med inriktning mot rörlig bild. Hon har erfarenhet från bland annat Bohuslänningen, FOJO och SVT.

Mia Marin är ny universitetsadjunkt i fiol på världsmusikutbildningen på Högskolan för scen och musik.

Annette Mars är ny universitetslektor i musikpedagogik på Högskolan för scen och musik.

Daniel Mårtensson är ny studieadministratör på JMG. Han efterträder Lena Johansson.

Helge Andreas Norbakken är ny universitetsadjunkt i handtrummor/slagverk på Högskolan för scen och musik.

Anna Peixoto är ny prefekt på institutionen för sociologi och arbetsvetenskap.

Tobias Pettersson är ny utbildningsledare på Konstnärliga fakulteten samt universitetslektor i musikpedagogik på Högskolan för scen och musik.

Björn Rönnerstrand är ny forskare på SOM-institutet.

Fatemeh Saadatmand är ny universitetslektor vid institutionen för tillämpad IT.

Camilla Sarner är ny projektledare för Kulturskolelivet på Konstnärliga fakulteten.

Carolina Svensson är ny kommunikör på institutionen för fysik.

Eva-Maria Svensson är ny proprefekt på juridiska institutionen.

Sebastian Wejedal är ny universitetslektor i processrätt.

Cathrin Wasshede är ny proprefekt på institutionen för sociologi och arbetsvetenskap.

Mick Wilson är ny professor i konst.

Joachim Ahman är ny prefekt på juridiska institutionen.

Patrik Öhrberg är ny forskare på SOM-institutet.

Utmärkelser

Gunnar Almevik, professor i kulturvård, har tilldelats priset Årets byggnadsvårdare av Svenska Byggnadsvårdsföreningen. Han får priset för att ha tagit initiativ till en KY-utbildning för snickare och murare, idag en del av institutionen

för kulturvård. Gunnar Almeviks lärarteam har utvecklat skolan till att bli ledande inom traditionellt bygghantverk i Sverige.

Henrik Fagman är årets mottagare av *Pedalen*, en vandringspokal som är studenternas sätt att visa uppskattning för engagerade lärare vid Sahlgrenska akademien.

Priset gör det ännu mer inspirerande att fortsätta arbeta med undervisning och lärande. Jag är särskilt glad eftersom priset kommer från studenterna själva.

Priset delades ut av Karl Kilbo Edlund, ordförande för Sahlgrenska akademins Studentkår (SAKS).

Örjan Hansson, institutionen för kemi och molekylärbiologi, och **Ann-Christin Randahl**, institutionen för svenska språket, är mottagare av Pam Fredmans pris 2018. De har utvecklat en unik programgemensam kurs, *Hållbar utveckling med människan i centrum*, som handlar om hållbar utveckling med fokus på social hållbarhet och mänskliga rättigheter ur ett ämnesdidaktiskt perspektiv. Det är första gången priset delas ut. Det består av ett diplom och ett bidrag på 20 000 kronor per pristagare som kan användas för "professionell förkovran".

Petronella Kettunen, docent vid institutionen för neurovetenskap och fysiologi, har fått Anna Ahrens-

bergsGrez-stipendium, som berättigar till en månads vistelse i Hôtel Cheillon i Grez-sur-Loing samt ett kontantbelopp.

Petronella Kettunens forskargrupp kombinerar studier av människor med minnesproblem med djur-experiment för att bättre förstå hur vårt minne fungerar i den friska och sjuka hjärnan.

Martin Johansson, advokat på

Vinge i Bryssel, är ny hedersdoktor vid Handelshögskolan. Han har arbetat med EU-rätt i 30 år och har författat ett anseende antal artiklar i vetenskapliga tidskrifter. Han utgör en viktig kugge i framtida utveckling och expansion av undervisning och forskning i EU-rätt vid Handelshögskolan.

Också **J. Stan**

Metcalfe, professor emeritus vid University of Manchester, är ny hedersdoktor vid Handelshögskolan. Han har på ett värdefullt sätt bidragit till utvecklingen av forskarutbildningsämnet innovation, entreprenörskap och management av intellektuella tillgångar och hans forskning har en avgörande betydelse för förklaringen att innovationer bygger på evolutionära processer där en förutsättning är ett heterogent utbud av kompetens bland entreprenörer och andra aktörer.

Erik Larsson Lekholm är årets mottagare Eric K. Fernströms pris till yngre, särskilt lovande och framgångsrika forskare. Han får priset på 90 000 kronor för sina banbrytan-

de studier om mutationer i cancer. Tidigare i år blev Erik Larsson Lekholm också utnämnd till professor i bioinformatik, med särskild inriktning mot storskalig analys av dna och rna.

Lisbeth Larsson och Maria Sjöberg får 2018 års Humtankpris för sitt arbete med Svenskt kvinnobiografiskt lexikon.

Lexikonet har på ett mycket innovativt sätt lyft fram 1 000 kvinnor från den svenska historien och därmed hjälpt till att fylla de kvinnliga tomrummen i Sveriges historieskrivning. Det är en lättillgänglig databas som betyder mycket inom respektive områden, säger Roine Viklund, ansvarig för Humtankpriset.

Chandrashekhar Joshi, professor vid University of California, Los Angeles, är årets mottagare av the Gothenburg Lise Meitner Award. Han får priset för sitt nydanande arbete med plasmabaserade acceleratörer. Det är Fysikcentrum Göteborg som står bakom priset.

Claes Ohlsson, professor i hormonell reglering av benmetabolism och tillväxt, har utsetts till mottagare av årets Anders Jahres stora medicinska pris. Priset delas ut av

Universitetet i Oslo och är på 1 miljon norska kronor, vilket gör det till ett av Nordens största inom medicin. Han får priset för sina banbrytande studier av hormons och geners betydelse vid bensjukhet.

Joakim Sandberg, docent i praktisk filosofi, har utsetts till gästprofessor i ekonomi och finans ur ett humanistiskt perspektiv vid Riksuniversitetet i Groningen, Nederländerna. Den tvårveten-

skapliga professuren är den första i sitt slag och syftar till att skapa en djupare dialog mellan ekonomer och humanister.

Ingmar Skoog, förestandare för centrum-bildningen AgeCap, är utsedd till en av experterna i regeringens äldredelegation. Delegationen ska undersöka förutsättningarna för äldres deltagande i arbetslivet och föreslå åtgärder som motverkar åldersdiskriminering. Förslagen ska redovisas om två år.

George Birchenough och **Thaher Pelaseyed**, forskarsassister vid avdelningen för medicinsk kemi och cellbiologi, har fått anslag från NIH Mucosal Immunology Science Team (MIST) för forskning om hur människans tarm skyddas mot bakterieinfektion. NIH ger endast undantagsvis till icke-amerikanska forskare.

Tre forskare på IT-fakulteten, **Fredrik Svahn**, **Lars Mathiassen** och **Rikard Lindgren**, har tagit hem The European Research Paper of the Year, ett pris för den bästa och mest relevanta forskningsartikeln 2017.

Artikeln publicerades i MIS Quarterly och hade titeln *Embracing Digital Innovation in Incumbent*

Firms: How Volvo Cars Managed Competing Concerns.

Anslag

Följande tre unga forskare har beviljats Starting Grant från Europeiska forskningsrådet, ERC: **Emma Börjeson**, institutionen för medicin, för projektet *Inflammatory resolution and remodelling of the adipose extracellular matrix: key determinants of a metabolically healthy phenotype?*; **Adam Shehata**, institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG), för projektet *Varieties of Media Effects* samt (foto) **Hiroki Shibuya**, institutionen för kemi och molekylärbiologi, för projektet *Study of telomere function in germ cells, relevant to the regulations of homologous recombination and telomere length maintenance across generations*. Anslaget på 1,5 miljoner euro löper över fem år och är det mest prestigefulla anslaget till yngre forskare i Europa.

Som ett led i sitt 200-års jubileum uppmärksammar Göteborgs Läkaresällskap två framstående kliniska

forskare med varsitt personligt jubileumspris. Kirurgen **Eva Haglind** får priset för etablerade forskare och diabetesläkaren **Marcus Lind** får priset för yngre forskare. Priset är på 50 000 kronor.

Evenemang

En timme på Pedagog – lunchföreläsningar

Plats: Pedagog, sal BE 015.

3 oktober kl. 12.15–13.00

Sociala rörelser i digitaliserings tidevarv Om aktivism och nätkampanjer. Vad kan sägas utgöra digitalt kapital och vem har det?

Med Johan Söderman, docent i musikpedagogik

10 oktober kl. 12.15–13.00

Barn och ungdomars matvanor

Vad underminerar hälsosamma matvanor bland barn och ungdomar i resurssvaga områden? Med Christel Larsson, professor i kostvetenskap.

17 oktober kl. 12.15–13.00

Varför behövs religionskunskap?

Om existentiell frigörelse, kritiska perspektiv på religionsundervisning och vår sekulära samtid. Med Olof Fränck, docent i religionsfilosofi.

24 oktober kl. 12.15–13.00

Vad mäter egentligen betygen?

Forskning visar att de, utöver kunskaper och färdigheter, även mäter elevers intresse, motivation samt föräldrarnas engagemang. Men vad innebär detta för eleverna och för rättvisaspekten? Med Alli Klapp, docent i pedagogik

Böcker

Den kvinnliga tvåsamhetens frirum

Kärleksrelationer mellan kvinnor är ett sparsamt tema när kvinnorörelsens historia ska berättas. Nu föreligger en antologi som ändrar på detta. I boken syns flera kända förgrundsfikurer inom kvinnorörelsen, bland andra Selma Lagerlöf, Sophie Elkan, Karolina Widerström och den finländska feministen Alexandra Gripenberg. Gemensamt för kvinnorna är att de var mer eller mindre politiskt aktiva, utbildade och självförsörjande personer.

Redaktörer är litteraturprofessorn Eva Borgström och historikern Hanna Markussön Winkvist.

Den 19 oktober klockan 15:00 är det dags för **DOKTORSPROMOTION**, då doktorer, hedersdoktorer och jubeldoktorer högtidligen tilldelas sina insignier. Alla anställda vid universitetet är välkomna till ceremonin i Kongresshallen på Svenska Mässan.

Boka din plats på www.gu.se/promotionsbiljett. Platserna ska vara intagna senast klockan 14:45.

True or False?

On News Reporting in the EU Today

Disinformation as a political weapon
Jan Andersson, Journalist and former Brussels correspondent, Swedish Radio

Hitting the wall: How social media companies inhibit the struggle against political deception
Johan Farkas, PhD Fellow, Media and Communications Studies, Malmö University

EU vs. disinfo? The East StratCom Task Force and the EU's efforts to counter disinformation
Elsa Hedling, Doctoral Candidate, Department of Political Science, Lund University

Moderated by Ann Ighe, Senior Lecturer, Department of Economy and Society, Deputy Director CES, University of Gothenburg

When: October 12, 13.00-15.00
Where: Torgny Segerstedtsalen, University Main Building, Vasaparken
Register to attend at www.cergu.gu.se
All presentations will be in English
Free and open to the public!

GUJournalen

CHEFREDAKTÖR & ANSVARIG UTGIVARE
Allan Eriksson
031-786 10 21
allan.eriksson@gu.se

REDAKTÖR & STF ANSVARIG UTGIVARE
Eva Lundgren
031-786 10 81
eva.lundgren@gu.se

FOTOGRAF
Johan Wingborg
070-595 38 01
johan.wingborg@gu.se

LAYOUT
Anders Euren
031-786 43 81
anders.euren@gu.se

Adress: GU Journalen, Göteborgs universitet Box 100, 405 30 Göteborg **E-post:** gu-journalen@gu.se **Internet:** gu-journalen.gu.se
Upplaga: 5 200 ex **ISSN:** 1402-9626 **Material:** För obeställt material ansvaras ej. För ej signerat material ansvarar redaktionen. Citera gärna, men ange källan.
Adressändring: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. **Tryckeri:** Billes Tryckeri AB

POSTTIDNING A

AVSÄNDARE:
GU JOURNALEN
GÖTEBORGS UNIVERSITET
BOX 100
405 30 GÖTEBORG

GÖTEBORGS
POSTREGION
PORTO BETALT
P 410280400

ÖGONBLICKET

VAR: Göteborgs botaniska trädgård.

VEM: Sir David Attenborough.

NÄR: 6 september 2018.

Kort beskrivning:

92-årige Sir David Attenborough, känd från tv-serier som *Livet på jorden*, *Den levande planeten* och *Däggdjurens liv*, besökte Göteborg för att ta emot ett hederspris samt tala vid The Perfect World Foundations klimatkonferens. Samtidigt blev han också hedersledamot av GGBC, Göteborgs centrum för globala biodiversitetsstudier. På bilden ses han med sitt diplom tillsammans med GGBC:s verksamhetsledare, Alexandre Antonelli, professor i biologisk mångfald, och GGBC:s koordinator, Allison Perrigo. Foto: Johan Wingborg